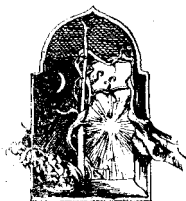

Тўра Сулаймон

ГУЛШАН

Шеърлар, дostonлар

Тошкент
Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
1988

Ўз2
С 96

С $\frac{4702570200-26}{M352(04)-88}$ 34-88

ISBN 5-635-00027-4

© Гафур Гулом номи-
даги Адабиёт ва санъат
нашриёти, 1988.

СИЗНИ СУЙИБ, СУЯНДИМ СИЗГА

ҲИҚМАТ

Сочга бир-бир оқ тушмоқдадир,
Бундан кўнгил ёришмоқдадир.
Қор бўларми настқам тоғларда,
Бошим кўкка туташмоқдадир.

Улкан тоғда қор салтанати,
Теграсида сар салтанати.
Ойдин йўлга чиққан карвонсиз —
Бўлармеда нор салтанати.

Чўнг чўқилар йил бўйи қорли,
Бағри мудом нурли, шунқорли.
Она ернинг сийнаси қорсиз,
Бўла билмас бағли, баҳорли.

Ҳиқмат, асал сочининг оқлиги,
Эвуликка эн чинқоқлиги.
Қандай бир баат — қолган умрининг
Тунмас, тонга ёвуқроқлиги.

Қор тамоми қўнмишдир бошга,
Қарамасдан кўнгилга, ёшга.
Буюк тоғлар мисоли бошим
Яқин бўлар энди қуёшга...

СОЗИМ

Сенинг тилакларинг мустажоб бўлмас:
Узилмас торларим,
Синмас созларим,
Сен кечган дарё, кўл, кўлмакка қўнмас
Неча тоғлар ошган
Суқсур, ғозларим.

Сен айтгандай, эрмак, касб-кор эмас бу,
Кўплар ета билмас орзу ҳавас бу.
Боболардан қолган қутлуғ мерос бу,
Узилмас торларим,
Синмас созларим.

Менинг борим ҳам шу, борлиғим ҳам шу,
Урнида ёрлақар ёрлиғим ҳам шу.
Инонганим, вақти чоғлигим ҳам шу,
Узилмас торларим,
Синмас созларим.

То она табиат менга ёр экан,
Ҳар дами ғанимат, бетакрор экан,
Диёнат бор экан, ялтоқ хор экан,
Узилмас торларим,
Синмас созларим.

Бирнинг тақдири бу — туман тақдири,
Сарбонга боғлидир карвон тақдири,
Созчининг қўлида камон тақдири,
Узилмас торларим,
Синмас созларим.

Армонли зотларга толе бўлса ёр,
Қиш келмай гулзорни қопламаса қор,
Бўлолмаса қуён шердан устивор,

Узилмас торларим,
Синмас созларим.

Эътиқодли зотлар ҳамнафас жойда,
Кўклам, тонг қушлари беқафас жойда,
Чаман қийғос жойда, гул қийғос жойда
Узилмас торларим,
Синмас созларим.

Тонг — талъат белгиси. Тун эса Танглик,
Ой — оқшом тангриси, қуёш — Мангулик.
Бадномга бўлмаса Ерда юргулик
Узилмас торларим,
Синмас созларим.

Хоҳи рози бўлгин, хоҳи норизо,
Хоҳи мотам тутиб, хоҳи оч аза,
Довруғлари бўлиб элга овоза,
Узилмас торларим,
Синмас созларим.

Сенга қолган куним, кунмас — қабоҳат,
Кошки сендан кутсам имдод, иноят!
Мени қўллай олур, қилур ҳимоят
Узилмас торларим,
Синмас созларим!

ОНА ЕР

Борлиқ тирик жоннинг ризқи — рўзи сен,
Туман хазинанинг айни ўзи сен.
Магар қаҳринг келса куз, аёзи сен,
Жон бера билмасмен
Сендин бўлакка.

Онадай хокисор, онадай мунис,
Бирда қудратлисан, бирларда маъюс...
Боқийликни сенсиз қилолмасмен ҳис,
Жон бера билмасмен
Сендин бўлакка.

Тупроғидин айри,
Имкондин айри,
Эътиқоддин айри — имондин айри,
Жамоадин айри — замондин айри,
Жон бера билмасмен
Сендин бўлакка.

Оху зорим етиб-етмай фалакка,
Магар ёв ичинда қолсамда якка,
Етса ҳамки хорлик суяк-суякка,
Жон бера билмасмен
Сендин бўлакка.

Ҳақлар ҳақдин топар ё қаноатдин,
Йигит синоатдин, лочин қанотдин,
Сенингсиз ким топмиш ризқ самоватдин!
Жон бера билмасмен
Сендин бўлакка.

Мангулик масканим, мангу маъвомсен,
Киндик қоним томган соҳиб карамсен,
Кимга қазноқ, кимга Боғи Эрамсен,
Жон бера билмасмен
Сендин бўлакка.

Қўйнингда Улуғбек — кўкни само ҳам
Табобатнинг пири Ибн Сино ҳам,
Одам Ато бирла Момо Ҳаво ҳам,
Жон бера билмасмен
Сендин бўлакка.

Бағрингда ётмоқлик қилмаса насиб,
Қузғуннинг қисмати менга муносиб.
Тана бирла тупроқ асли таносиб,
Жон бера билмасмен
Сендин бўлакка.

Оғоч отга минсам бўзлаб қолар ким?
Ё шаънли, ё шаънсиз бўларман балким...
Матлаб, эътиқодим сенга аёнким,
Жон бера билмасмен
Сендин бўлакка.

Сен бирла бўлмаса жонимиз тудош,
Тарк этсин самони Ой, Юлдуз, Қуёш,
Ахир, сен биз билан мудом тақдирдош,
Жон бера билмасмен
Сендин бўлакка.

УЙИН

I

«Келин тушди-тушди» ўйнайдир
Тол тагида бир талай қизча.
Ўйнай бериб сира тўймайдир
Кечлик ғамин егунингизча.

Ясаптириб қўғирчоқларин,
Узатарлар қай бир қишлоққа.
Бири чалса жажжи доторин,
Бири ўйнар «Чўли Ироққа».

Янгасига гал келмай туриб,
Сўз берилар «кайвони»сига:
— Хизмат қилар елиб-югуриб,
Келин деган қайнонасига...

II

Бир тўп бола ўйнар «Подалов»,
Чўпон бўлиб мол боқар бири.
Бўлмаса ҳам на девор, на ғов,
Биронтаси кетолмас нари.

Чўпон бўлар навбати билан
Сен кичик, мен катта, демасдан.
Тўп ўртада, ўртада шулон,
Сен яёв, мен отда демасдан.

III

«Катталар»нинг ўйини ажаб:
Тош отишар орқаваротдан.
Кўз олдингда мавлоно атаб,
Ўзинг йўқда туширар отдан.

Бирда бири Болта, Тош бўлиб
Қай бирини қоқарлар ерга.
Сўнг бош-оёқ, оёқ-бош бўлиб,
Сиғинарлар аллакимларга.

«Устун-устун» ўйини қизиқ,
Шафқат қилмас оғага ини.
Керак бўлса бўлар томизиқ
Бошлиғига ўз муовини.

Танбал саржин қолар зерикмай,
Тутантириқ бўлар мунофиқ.
Қўлда «туз»и борлар энтикмай
Бир-бирига тиларлар товфиқ.

Ғофил мудраб кун ўтказадн,
Гап эшитар ялқов хотиндан.

Ким ютади? Ким ютқизади?
«Даллол» буни билар олдиндан...

Қай бошга бахт қушин қўнишав
Товламачи қилар башорат.
Кимга отиб маломат тошин.
Кимлардандир кутар ҳимоят.

Етиб-етмай ниҳоясига,
Ўйин остин-устун бўлади.
Ким етса Пеш паймонасига,
Ўша ғолиб — устун бўлади.

Энди Оғма билан Маддохнинг
Қай мақомга ўйнаши тайин.
Дастурхончи, Риё, Тайғоқнинг
Қай эшикдан бўйлаши тайин...

«Устун-устун» ўйини хавфли,
Ким ютади, ким ютқизади.
Бири бўлиб гавҳар, садафли,
Бири кулиб кун ўтказади.

Давом этар ютиб-ютқазиш,
Бугун ютган ютқазар индин.
Энди тафтиш устига тафтиш
Бошланади отам замондин.

Яна бири бўлади ғолиб,
Кечиб жондин, кечиб имондин.
Энди бошда ютгани олиб
Келинади мазористондин...

* * *

От ўйини қирқ йилда бир бор,
Ит ўйини эса ҳар қишда.

Бирда отнинг ҳоли тангу тор,
Итлар эса алқов, олқишда.

От ўйини аввал-азалдан
Бўла келган итнинг байрами.
Бирда Жохил ғолиб Фозилдан
Донишлардан қай бир ҳароми.

Насиб қилса «Катталар»га ҳам
«Болаликка қайтиш» ўйини.
Бўлмас эди бу Дунё Бир Кам
Босмасди наҳс замин рўйини.

О Р Т И Қ

Ёлғизликни ҳеч бир бошга солмасян,
Дўст-ёрон дийдори
Бу жондин ортиқ.
Ёртлиқ қисматни тошга солмасян,
Қон-қардошлик меҳри —
Уммондин ортиқ.

Ўз қадрин билганга эш бўла билмиш,
Мурдор кимсалардан пеш бўла билмиш,
Майдонда оёқмас, бош бўла билмиш,
Эрнинг кўрган кунин
Ҳоқондин ортиқ.
Ёвни додиратса йигит снёғи,
Кўнглида бўлмаса заррача доғи,
Шердай наъра тортса талатўп чоғи,
Ҳиммати Гўрўғли
Султондан ортиқ.

Ҳаёт, бу серқатнов карвон аслида,
Бирга сахро, бирга бўстон аслида,
Қаер обод, қаер вайрон аслида,

Харобат бойқушга
Чамандин ортиқ.
Насиба-ризқимиз кўкдамас ерда,
Беминнат тўкилган пешона терда,
Тавфиқ тилар бўлсанг субҳи саҳарда,
Қадамнинг етган ер
Ризвондин ортиқ.

Униб-ўсган элга бахшида бу жон,
Турган ошенингдан бошланур жаҳон,
Шу манзил, макон деб қимирлаган жон,
Кенг йўлда адашган
Карвондин ортиқ.

Бирда наф, фойда деб кечамиз жондин,
Жондай дўст, эътиқод, инсоф, имондин.
Фарқ қилмасдин бирда ростни ёлғондин,
Алаф бўла билмас
Сумандин ортиқ.

Қайдан келиб, билмам, кетармиз қайга? —
Югуриб, елиш йўқ — беташвиш жойга,
Барчага бирдай жой — борга, гадойга,
Истагинг бўлолмас
Имкондин ортиқ.

Она юртсиз — олтин бешиксиз зотга,
Ўз уйсиз, ўлаксиз, қўшиқсиз зотга,
Эрки йўқ, бўрки йўқ, ҳам кўшкисиз зотга
Дунёда нима бор
Афғондин ортиқ...

БИЗ — ЖАҲОН БОЛАЛАРИ

Эрта куннинг бахтли
Эгалари ким ўзи?
Барча халқлар таянчи,
Дарғалари ким ўзи?
Қитъаларнинг бузилмас
Қалъалари ким ўзи?
Биз — жаҳон болалари!

Қувонамиз элларнинг
Қалби тутшиб турса,
Бир-бирига муҳаббат,
Меҳри ҳам ошиб турса.
Осмонида ой, қуёш,
Юлдуз ярашиб турса,
Биз — жаҳон болалари.

Ҳеч адоват, ҳеч низо
Бўлмасин орамизда,
Ҳеч қачон мунг бўлмасин
Қўшиқ, таронамизда,
Тўнлар саси бўлмасин
Деймиз, сайёрамизда,
Биз — жаҳон болалари.

Кўрмайлик ҳеч кимсанинг
Бемаврид кўз ёшини,
Оналарнинг табнат —
Фалақдан нолишини,
Чўпу хасга ўт тушиб,
Ўрмоннинг ёнишини
Биз — жаҳон болалари.
Эл саломат, қўрғон бут,
Юртлар бенизо бўлса,
Камол топмоғимизга

Офтоб андоза бўлса,
Шод бўламиз кўк тиниқ,
Сувлар ҳам тоза бўлса,
Биз — жаҳон болалари.

Боғу роғлар булбулсиз, —
Маъносиз қолмасин ҳеч,
Она боласиз, бола
Онасиз қолмасин ҳеч.
Истар эдик: инсон ер,
Самосиз қолмасин ҳеч,
Биз — жаҳон болалари.

Бир-бирига ҳамиша,
Жўр бўлса овозимиз,
Тинчлик кабутаридай
Эш бўлса парвозимиз,
Фахр этардик, гар бўлса
Имкон, имтиёзимиз,
Биз — жаҳон болалари.

Тилимиз бошқа-бошқа,
Уй-дилимиз бир асли,
Манзил, муродимиз — бир
Уртада йўқ сир асли,
Бир бўлсак қудратимиз
Денгиздай кабир асли,
Биз — жаҳон болалари.

БУ БАҲОРНИНГ БОШЛАНИШИДИР

Социалистик Меҳнат Қаҳрамони,
шоира *Зулфияхонимга*

Бир-бир ситилмоқда булутлар кўкси,
Кўкнинг ерда, кўкда ой дала акси,
Қайта яралгандай олам, чамаси,

Бағрим, бу баҳорнинг
Бошланишидир.

Турналар «қирру»и — соғинч белгиси,
Узая бошламиш куннинг кулгуси,
Шафақ рангга кирмиш туннинг ҳам туси,
Бағрим, бу баҳорнинг
Бошланишидир.

Полапон меҳрига тушмиш қалдирғоч,
Яйраб кириб келсин, эшигингни оч,
Яшил кўйлагини киймиш қайрағоч,
Бағрим, бу баҳорнинг
Бошланишидир.

Она ер бағрида ҳаяжонланиш,
Сахро, сайхонларда алвон товланиш,
Дўрмон боғларида сирли жонланиш...
Бағрим, бу баҳорнинг
Бошланишидир.

Тоғларда тоғ сайри бошланди бир-бир,
Ошиқ-маъшуқ энди сақлай билмас сир,
Нечун бу чоғларда дил дилга асир?..
Бағрим, бу баҳорнинг
Бошланишидир.

Юлдузлар қирларга кўчиб тушгандай,
Самовот баҳридан кечиб тушгандай —
Ер, Осмон бир ерда юз кўришгандай,
Бағрим, бу баҳорнинг
Бошланишидир.

Хулқар ҳавасланмиш қизлар тўпига,
Бойчечак кўшилмиш келин сепига,
Чек кўймиш чоллар ҳам гаштак-гапига,

Бағрим, бу баҳорнинг
Бошланишидир.

Кўклам — тўрт фаслнинг кўрк, маликаси.
Боғу боғчаларда андалиб саси,
Зумрад далаларда қизлар нафаси,
Бағрим, бу баҳорнинг
Бошланишидир.

Тўкин-сочин бўлиб ёз қайтиб келса,
Бири ўн бўлиб сор, роз қайтиб келса.
Наврўз умримизни узайтиб келса,
Бағрим, бу баҳорнинг
Бошланишидир.

О Н А

Қаҳрамон она Бувинисо Азимбек қизига

Кун кеча тенгсиз бир маҳваш эдингиз,
Ой, Зухро буржига ёндош эдингиз.
Игитлар кўксига ғулув сололган
Еттинчи фалакка тутош эдингиз.

Бугун-чи? Мўътабар, мукаррам она,
Тегрангизда бир тўп юлдуз парвона.
Тола сочингизни таъриф этмоқ-чун
Камлик қилар чоғи саноқсиз сана.

Хазонрезлик асли куздан бошланур,
Эл-юртга эътиқод туздан бошланур.
Ҳайрат ичра ҳайрат сийна сутингиз
Ҳаётга муҳаббат Сиздан бошланур.

Қақнус фазилатни ўрганмиш Сиздан,
Чўлпон синиқликни сийратингиздан.

Ажабмас сарв ҳам самбит андоза
Олган бўлса қадду қоматингиздан.

Очунда ягона муҳтарам зот — Сиз,
Даргоҳи кўламсиз, моҳи талъат — Сиз.
Қаҳрингиз — қаҳратон, меҳрингиз — уммон,
Ҳаёт яратувчи маънавиятсиз.

Йўргакдан бошланур дунёнинг иши,
Бола парвариши — жаҳон ташвини.
Балким тўхтар эди Сиз бўлмаганда
Офтоб атрофида Ер айланиши.

А Р М О Н

«Ватангадо — кўмгулик, кафангадо — юргулик»
дафтаридан

Беҳосил беармон, хазонрезгили —
Хавф-хатарли келди кузларим менинг..
Сўзсиз, бундай кузнинг қиши белгили,
Очиқ кетар бўлди кўзларим менинг..

Кўклам, ёзим ўтди алғов-далғовли,
Майса-гиёҳлари қорли, қировли,
Боғларим бесоҳиб, қузғули, ёвли,
Очиқ кетар бўлди кўзларим менинг.

Бир бор кўролмасдан ўз тоғларимни,
Серсада чамани — қишлоқларимни,
Тўпори, тобуткаш ўртоқларимни,
Очиқ кетар бўлди кўзларим менинг.

Борлиқ умрим ўтди ўқсиб, ўкиниб,
Кимга ялтоқланиб, кимга юкиниб,
Мусофирлик акси — кун-бакун сўниб,
Очиқ кетар бўлди кўзларим менинг.

Ота юрти — олтин бешиги туриб,
Ажаб ўлан, ажаб қўшиғи туриб,
Манзилга етолмай тинкаси қуриб,
Очиқ кетар бўлди кўзларим менинг.

Дунёда энг бебахт, армонли зотдай,
Юрак-бағри яра, вайронли зотдай.
Эътиқод, имони гумонли зотдай,
Очиқ кетар бўлди кўзларим менинг.

Тайғоқдай худойи зот бўлмас жаҳонда.
Бахт, омад не қилсин бир беватанда.
Қайтиш қилмоқдаман ёт бир маконда,
Очиқ кетар бўлди кўзларим менинг.

Ўз гўшамда қолмай бу тана-тўшим,
Рези-ризолашмай қавм-қариндошим.
Қора ерга қўймай бирон сирдошим,
Очиқ кетар бўлди кўзларим менинг.

ИУҚЛОВ

Қайта-қайта бош эгиб, таъзим қилиб ўтингиз,
Отам ётибди бунда,
Онам ётибди бунда.
Ўтар чоғи арзийди симобга айлансангиз,
Дарё-дарё кўз ёши,
Ситам ётибди бунда.

Эгилмай иложи йўқ эгилмаган бошлар ҳам,
Қайғу нима билмаган не бир қалам қошлар
ҳам,
Пастлаб учиб ўтгандай бўла берар қушлар
ҳам

Олам ичра ўзи бир
Олам ётибди бунда.

Хур келиб, ҳурлигича кетган не бир санамлар,
Юраги, бағри доғли, кўкси тўла аламлар,
Эл-юртда эътиборли, Барчиндай муҳтарамлар
Мунис синглим, дуоғўй
Момом ётибди бунда.

Кўрмоқ, кўрашмоқликнинг имкони бўлса

кошки,

Иеми бору жисми йўқ — макони бўлса кошки,
Тахтли, тоғли ҳоқоннинг аркони бўлса кошки,
Қоқилганда қўлларим,
Кавбам ётибди бунда.

Ёруғ кунлар яратиб, ёруғ кун кўрмай ўтган,
Ор турган ерда олтин, лаълга топинмай ўтган,
Уағалар турган ерда ўзлигини унутган,
Бобо деҳқон, большавой
Бобом ётибди бунда.

Бирн бирини кавлаб, бир-бирин сотмас булар,
Жонин сотиб, маломат тошини отмас булар,
Хунрезлик қилиб биздай гуноҳга ботмас булар
Бирн бирнга ҳамдард,
Ҳамдам ётибди бунда.

Юз кўришар чоққача сабру қаноат бирла,
Ўзидан ўзга билмас сирү синаот бирла,
Шафоат қилган зотлар имон, инъомат бирла
Валя каби соҳибн
Карам ётибди бунда.

Бирн беармон, бирн умр бўйн зорланиб,
Бирн безурёд, бирн наслидин озорланиб,
Бирлари ўткинчи бу дунёдин безорланиб,
Ё саҳоба, султон ё
Ғулом ётибди бунда.

Ерқиним, ёвқурларим, давқарим, дарғаларим,
Йигит ёшида кетган армонли оғаларим,
Қабоҳат кун қавмини қутқудан қўрғаларим —
Жигарларим, жисму жон —
Танам ётибди бунда.

Қаҳри келса қояли тоғларни кўкка отган,
Тангрини танг қолдириб мўъжизалар яратган,
Мағриб бирла машриқни ўз оғзига қаратган
Ғафур Ғулом, Миртемир
Оғам ётибди бунда.

Булар бизга ўхшамас, ўхшамасин бизларга,
Маймунсифат, харсифат—қай бир этаксизларга,
Ўлчовли умр қадрин билмас бетамизларга
Тақдирига тан бермиш
Ҳотам ётибди бунда.

Номлари тилдан тушмас устодим — ўлмаганим,
Учма қуш бўлган ўғлим — ерга кўмилмаганим...
Кўзи ҳали тупроққа тўлиб улгурмаганим,
Суюб, суянгулисим,
Сўнам ётибди бунда.

Бу маскан—қоңқасиздир, бу қўрғон ҳоқонсиздир,
Бориш бору келиш йўқ, бу гўша омонсиздир,
Рухлар қароргоҳи бу, ошиён, осмонсиздир,
Еру кўкка сиғмас бир
Қалъам ётибди бунда.

Қайта-қайта бош эгиб, суқут сақлаб ўтингиз,
Не бир донишманд, не бир
Аълам ётибди бунда.
Бу ердан ўтар чоғи дунёни унутингиз,
Қанча фарёд, дард, фиғон,
Алам ётибди бунда.

ШАЙДОЛИК

Халқимизнинг сеvimли ҳофизи *Шерали Жўраевга*

Айни тонг чоғида кўрган туш мисол
Елмаслик йилларим қолдилар ортда.
Боғдан боққа учиб ўтган қуш мисол
Умр кечирмадим
Ринд, ҳаловатда.

Не бир анҳорлардан, сойлардан кечиб,
Бирда этик ечмай, бирларда ечиб,
Гар ҳикмат дарёси дуч келса ичиб,
Не бир сирлар кўриб,
Қолдим ҳайратда.

Қуйилиб келса ҳам кўзларимга ёш,
Ғаддор зот олдида эголмадим бош.
То Башар бор экан, бор экан Қуёш,
Ҳақ эгилар, синмас,
Синмас одатда.

Дилга доғ тушмади, сочга оқ тушди,
Андак инсоф қилмай эртароқ тушди...
Йўлим ота юртдан айрироқ тушди.
Лек қолмадим улкан
Карвондан ортда.

Ялтоқлар кўзида мудом ёш бўлсин,
Йўли қора зотга сафардош бўлсин,
Кўнгли қораларга қайғудош бўлсин,
Умри мудом кечсин
Хун — қабоҳатда.

Қуйган юрак ўти дошни ёндираар,
Тоғларни ёндираар, тошни ёндираар,
Бошга тушса тана — тўшни ёндираар,

Бедард жон топилмас
Ушбу работда.

Фарқ қилмаганлар бор денгизни кўлдан,
Зағонни булбулдин, юлғунни гулдин,
Тимсоҳни тулпордин, фозилни гўлдин,
Ким яшар беҳуда
Кимлар гафлатда.

Хавф-хатар сезилар тез келган бахтда,
Салтанат не қилсин омонат тахтда.
Самар бўла бермас ҳар бир дарахтда,
Хазина калити
Қунт, риёзатда.

Юлдузлар йиғилиб Ой бўлса кошки,
Ҳар қандай қуш Ҳумой бўлолса кошки.
Ҳар ким ҳам Ҳотамтой бўлолса кошки,
Диёнат не қилсин
Мунофиқ зотда.

Тўкис, баркамоллик — элга шайдолик,
Улусга муҳаббат — тилга шайдолик,
Кўкламга топиниш — гулга шайдолик,
Қабоҳат не қилсин
Баҳри нажотда.

ТАБИАТ

Мен ҳам умид билан сафарга чиқиб,
Узоқ манзилларга кўз тиккан жонман.
Бирда Сирдай тошиб, бирда туюқиб,
Катта йўлга чиққан
Кичик карвонман.
Отамнинг армонли замонасида
Устодимнинг танҳо таронасида,

Ҳикматларга тўлиқ пок сийнасида
Ушалиб, ушалмай
Қолган армонман.
Магар кимни кўрсам кўзлари ёшли,
Унга қараб турса бир бағри тошли,
Бир ялтоқнинг бўлса бағри қуёшли,
Қирғизга кун бермас,
Кўкес қалқонман.
Бирга мафтун бўлдим, бирга ҳавасда,
Соҳиби суханга бу жон пайваста.
Кўргуляк бор ерда кўнгил шикаста,
Давоси топилмас
Дардга дармонман.
Кимларга кўклам — қиш, кимга қиш-ёздир,
Кимга кўлмак — теран, уммон саёздир,
Боз туриб қарғанинг умри дароздир...
Лочинмас, қузғунга
Келган қиронман.
Дардсиз яшамоқлик — дардмандлик асли,
Баҳордай беғубор — болалик фасли,
Бу дунёни кўрсам гулга қиёсли,
Боғли, боғчалиман,
Кўкси осмонман.

Дунё яратмоқлик дунё демакдир,
Матлабсиз кимсанинг сийнаси чокдир.
Эл-юртга муҳаббат муаззам қушдир.
Бу юрт, бу Ватансиз
Беҳол, бежонман.
Менга муаббир ҳам таъбир керакмас,
Таънали, таъмали кабир керакмас,
Алҳол, заволи бор сабр керакмас.
Миннатли мададга
Тоқатсиз жонман.
Шу ёруғ кунларни кўролмай кетган,
На манзил, на мурод, мақсадга етган,

Эл-улус турганда ўзин унутган
Зотлар бағридаги
Бир қатра қонман.
Кўп бўлди кўргандан кўрмаганларим,
Ҳали олдиндадир ёруғ кунларим.
Дунёга бергусиз қутлуғ ояларим,
Эртадан умидвор
Эркили хушхонман.
Оналар бўлмаса бўлмасди олам,
Бўлмасди саҳоба, бўлмасди карам.
Майлияга, бир умр бўлсам беором,
Кўксидаги шода,
Шода маржонман.
Дариг тутма мендин меҳринг, табнат,
Жудо қилсанг-да гар жондин, табнат,
Лек, шуни сўрайман сандин, табнат,
Аро йўлда қўйма,
Мен ҳам меҳмонман...

ГУЛ БИР ЁН, ЧАМАН БИР ЁН

Чаман ичинда бир гул,
Гул бир ён, чаман бир ён.
Сарви, санобармидир?
Соч бир ён, суман бир ён.
Саҳар, субҳисодиқда
Мушк бир ён, мужгон бир ён.
Тун пардасин тортса гар ой бир ён, самон бир ён.
Ўсган боғига олқов,
Ўстирган боғбонига,
Хавфу хатардан сақлай
Келган соябонига,
Андалиб қўнар, зоғлар
Қўнолмас бўстонига.
Мақтовига мен бир ён, борлиқ сухандон бир ён.
Хазон нелигин билмай

Суқ кўздин йироқ бўлсин,
Иўлдоши ёби бўлмаё
Иўли тонгдай оқ бўлсин.
Айрилиқ не билмасдин,
Бағри беқуроқ бўлсин,
Умрида ҳеч бўлмасин ор бир ён, армон бир ён.
Ҳаким зоти бор ерда
Дард бир ён, дармон бир ён.
Ёринг жафокаш бўлса
Уй бир ён, зиндон бир ён.
Икки жон бир бўлмаса —
Шам бир ён, шамдон бир ён.
Айри бўлса йўллари—туғ бир ён, туғён бир ён.
Сурмали хумор кўзи —
Кеча-кундуз белгиси,
Бу — она табиатнинг
Одамзодга улгуси.
Қош-қовоғин уйса ер,
Кўкни қор қоплагуси.
Бўй бир ён, басти бир ён, қош бир ён, камон
бир ён.

Қўриқчиси бўлардим,
Боғимда унар бўлса,
Кузим келмай, баҳорим
Қайта бошланар бўлса,
Солномачиси бўлай,
Магар у Қамар бўлса
Қасам ичиб айтаман: намак бир ён, нон бир ён.
Қумри, саъва ошиён
Айлар бир гулафшон бу,
Бир кокили Сир бўлса,
У бири Зарафшон бу.
Илоҳий санамлардан,
Бир зурёд, бир нишон бу.
Керак бўлса магар жон, жон бир ён, жаҳон
бир ён.

Бу оламда Ой танҳо,
Муборак Қуёш танҳо,
Бўй қизларнинг ичинда,
Бир шу эгма қош танҳо.
Унингдек ҳеч ким менга
Бўлмаса сирдош танҳо,
Гўрўғли султон бир ён, Тўра Сулаймон бир ён.

БИЛМАДИМ

Бўлсам бўлгандирман бойлик, бисотлик,
Бироқ бағри бутун бўла билмадим.
Қадамда йўлдошим бўлиб бедодлик,
Тутдайн тўкилдим,
Тўла билмадим.

Менинг-чун бу олам серғалвамидир?
Фақат тазйиқмидир, тавалломидир?
Беминнат бир маскан норавомидир?
Кўрган куним қаттиқ,
Қула билмадим?

Кўринишим одам, танда жоним йўқ,
Суюб, суйкангулак жонажоним йўқ,
Ғам, алам чекмаган бирон оним йўқ,
Отимни тўдага
Сола билмадим.

Тушган аравамнинг жири бўлакча,
Айтилган жирларнинг сири бўлакча.
Бу эл, бу улуснинг тури бўлакча,
Кўнгил бериб, кўнгил
Ола билмадим.

Дунё деб аталмиш ушбу қасрда,
Ўрнимни тополмай даврада, қурда,
Ўзга хонишларга жўр бўлиб бирда,
Ўз созимни ўзим
Чала билмадим.

ТИРИНГ-ТИРИНГ

Терак экдим тол бўлди,
Бундай қизик қайда бор?
Бу қўлбола қўшиқни
Кўринганга айта бор,
Тириг-тириг...

Кўнда қушлар қий-чуви,
Қиш чиққанга ўхшайди.
Шовр халқига энди
Иш чиққанга ўхшайди,
Тириг-тириг...

Сўз аввалини топишда
Баҳор бирам қўл келар,
Турагини билмадим
Қофияси мўл келар,
Тириг-тириг...

Сойдан учар бир гала
Урдак, суқсур, ғозлар-ҳей,
Булоқ бўйига чиқар
Не бир сарвинозлар-ҳей,
Тириг-тириг...

Сув бўйида кўрганим
Ўша париваш бўлди.
Шоирлигимни билиб
Кўнгли хижил, ғаш бўлди,
Тириг-тириг...

Шоир бўлиб кун сайин
Кўнга танила бордим,
Бирда сополдай синиб,
Бирда санала бордим,
Тириг-тириг...

Отни қамчилай бердим
Давраларда бўш келмай,
Бирлар бурнин жийирар
Байту бандим хуш келмай,
Тириг-тириг...

Халқ йўлида шеър ёзиш
Оппа-осон иш экан,
Бошқаларнинг тургану
Битгани ташвиш экан,
Тириг-тириг...

ЙУҚДИН БОРИ ЯХШИ

Тутқич бермай туриб майдонга чорлар,
Майдон нелгини билмас бир иним.
Бел олиб, беллашсанг зорланар, зорлар
Ва лекин теграмда изғир бетиним.

Майдон кўрган бўлса кошкийди насли,
Маддоҳ бўлиб ўтган насаби асли,
Борлиқдан тилагем: келмай куз фасли.
Бундай безотларга қолмасин куним.

Кошкийди фарқ қилса гулдан алафни,
Кўтариб юрабди лаъл деб садафни.
Майдон деб тушунар, ғайбатни, ганини,
Тилфурушлигига йўқдур гумоним.

Чалиши мумкинidir, чайқаша билмас,
Орият талашиб айқаша билмас,
Арғумоқ мисоли олиша билмас,
Қўшилса қайнамас, қайнамас қоним.

Қувиб эмас, бирда қочиб енгар у,
Бирларда оит, қасам ичиб енгар у.

Е она .сутидан кечиб енгар у,
Қўлбола, талантли тулкисимоним.

Суяк ташлаб қўйиб, тинчитгим ҳам йўқ,
Ялоқдан ўзга бир илинжи ҳам йўқ.
Итнинг бори яхши... ранжитгим ҳам йўқ,
Сабаб: тоза тутар у ён, бу ёним...

Б О Л И Ш

Оғир кечди чолу кампирнинг
Қисматлари «Бозор қайтиш»да.
Рўзғоримиз обод бўлсин, деб
Тиним билмай на ёз, на қишда.

Қиз ўстирди, ўғил ўстирди,
Кўнгиллари ўсмади бироқ.
Ният қилган манзилларидан
Бўла борди кунба-кун йироқ.

Ўғил қўлдан олмади ишини,
Қизи кирди «Катта ўқишга».
Чол-кампирнинг арзи-ҳолига
Вақти бўлмас қулоқ солишга.

Ўғил эрка, қизи тантиқроқ
— Майли бори яхши, — дейди чол,
Кампири дер:
— Майли-ёв, бироқ,
Тугаб борар қўрада мол-ҳол.

Чол сир бермай кампирига дер:
— Тугамаса бўлди умримиз,
Сарф қила тур чиза бермай ер,
Ҳеч бўлмаса қарз-парз олармиз.

Қарз-парз сўзи кампирнинг тамом
Қақшатади асабларини.
Тугунчасин сандиқдан олиб
Тўкиб солар дилда борини:

— Сиз сарвару мен санам бўлиб,
Юра берган эканмиз, аттанг.
Икковини бошида қўлга
Олмай энди аҳволимиз танг.

Бир ўғилга, бир ўша қизга
Пинсиямиз етар, отаси.
Қарай олсак томорқамизга
Бир кунимиз ўтар, чамаси.

Шўрлик кампир айтгани мисол
Бир кунлари ўта бошлайдир.
Чол-кампирнинг қадди бўлиб дол,
Кўзлардан нур кета бошлайдир.

Куни битиб қайтиш қилди чол,
Қола берди кампири бўзлаб.
Кайвони ҳам фурсат ўтмай сал
Кўз юмди ҳу узоқни кўзлаб...

Қадри кетмай чол бирла кампир
Қутилдилар борлиқ юмушдан.
«Дам олишга» жўнаб кетдилар
Озод бўлиб тамом ташвишдан.

* * *

Қутилмади «дам олиш»да ҳам
Меросхўрлар машмасидан.
Бадном қизнинг, бадкор ўғилнинг
«От ўйини» томошасидан.

Оға-сингил ўрталарида
Гавго чиқди мерос бўлишда.
Хайриятким, озгина ақча
Қолган экан лўлаболишда...

ЁР-ЁР

Даврадаги пари ё
Пайкармидир, ёр-ёр, пайкармидир?
«Ёри борми?» — деб сўраш
Даркормидир, ёр-ёр, даркормидир?

Ўйнаётган кампир ё
Келинчакми, ёр-ёр, келинчакми?
Тоза ердан чиққан бир
Бойчечакми, ёр-ёр, бойчечакми?

Боши бўшга ўхшайди
Бир қарашда, ёр-ёр, бир қарашда.
Янглишмаган шекилли
Ёр танлашда, ёр-ёр, ёр танлашда...

Кўнгли ҳали чолининг
Ёшга ўхшар, ёр-ёр, ёшга ўхшар.
Кампирни ҳам эгма бир
Қошга ўхшар, ёр-ёр, қошга ўхшар.

Чол тушмагур рашк қилар
Ёргинасин, ёр-ёр, ёргинасин.
Ўнг юзига кўш кели
Боргинасин, ёр-ёр, боргинасин.

Тоҳир-Зухро деганда
Тоҳир-Зухро, ёр-ёр, Тоҳир-Зухро.
Бирини соя олтин бўлса,
Бирини нуқра, ёр-ёр, бирини нуқра.

ТОПОЛМАСМЕН

Излай-излай ҳориб бўлдим, сенсиз ёлғиз, ғариб
бўлдим,

Энди босган изларингни тўрт томондин тополмасмен.
Толиқиб ҳам толаб бўлдим, қирққа кирмай қариб
бўлдим,

Лайлу наҳор сени излаб ер-осмондин тополмасмен.

Ажаб тақдир, ажаб қисмат бу бовида борга
ўхшайдир,

Равон бўла келган йўлим узилган торга ўхшайдир.
Сенсиз қошим қабоғимда қурилган дорга ўхшайдир,
Сенингдек бир гуландомни гулистондин
тополмасмен!

Баҳор ўтиб ёз ҳам келди, ҳамон сендин хабар
йўқдир,

Беҳисоб боғ-роғларимда қумри, саъва, самар
йўқдир.

Ғар хаёлот дарёсига ғарқ бўлсам бир катор
йўқдир,

Мағриб, Машириқ, Тушляк, Қут ё Кўҳистондин
тополмасмен.

Ҳали баргрез кўз олдида, не шўрин, не ниш
олдида,

Ҳеч ким имдод бера билмас қаҳри қаттиқ қиш
олдида.

Қатра-қатра қон ўрнида кўсдин оқар ёш олдида,
Ҳарғиз сени излаб Хўтон, Чин Мочиндин
тополмасмен.

ТҲРТЛИКЛАР

Дўст-ёрон дийдори — бу жондан ортиқ,
Эътибори туман имкондан ортиқ.

Мудом бирдай ҳамдард, ҳамнафас бўлса,
Кўрган кунинг султон, ҳоқондан ортиқ.

* * *

Яхшининг яхши кунда суюклиги,
Айтилар теранлиги, югруклиги.
Ой юриб, омон бориб Ойдан боқса,
Билинар ҳурриятнинг буюклиги.

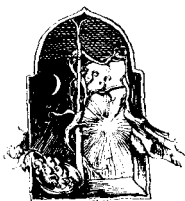
* * *

Кун кундан баттармас, битар аслида,
Олам яшаргандай баҳор фаслида,
Ёруғ кун кўрмадим, дея ўкинма,
Тун кечиб, оппоқ тонг отар аслида.

* * *

Ажаб бир созим бор, ўзгача саси
Ҳаводай ҳаётбахш билсанг, нафаси,
Элга эшлигимнинг сабаби шундан,
Шундай, шодлигимнинг йўқ ниҳояси.

БУЛОҚБОШИ

Қ О Я

Бу тоғлар тамал тошли,
Уру қири қуёшли.
Бағри тўла сир асли,
Дил унга асир асли.
Теграси қут, қорлидир,
Боғлидир, баҳорлидир.
Чор атрофи йил бўйи —
Чорвадорлар ҳай-ҳўйи,
Бебаҳо булоқлари,
Турфа ранг ўтлоқлари.
Қоялари саноқсиз,
Кўз-қошдай тумтароқсиз.
Бири юксак, бири паст,
Бири кўнгилга пайваст.
Кўп қоядан бир қоя,
Борлиққа ташлаб соя,
Бир оз дарозроқ эди,
Таянчи озроқ эди.
Чўққилардан ин қадар,
Юксак эди кун қадар,
Кун-бакун ермас, кўкка
Қараб, бўлиб тип-тикка,
Ҳаддидан оша бориб,

Ҳам тўлиб, тоша бориб,
Тоғнинг борлиқ қоясин,
Ҳаммаслак, ҳамсоясин,
Тушиб таҳқирламоққа,
Бошлади чиранмоққа.
Ер-кўкка белбоғлиги,
Сойларнинг, сайхонларнинг;
Майса, гул, райхонларнинг,
Дарёларнинг чайқалиб,
Бир тиниб, лойқаланиб,
Сахро, қирнинг гуллаши,
Яшариб гуркираши,
Эл-улуснинг тўқлиги,
Ғам, ҳасратнинг йўқлиги;
Қирларда лола сайли,
Билсангиз, мен туфайли.

Борлиқ, чўққи, қоялар,
Ҳамелка, ҳамсоялар,
Чўнг қоянинг гапини —
Қўланса алафини,
Тингламай сўнгигача
Кенгашдилар ўзгача:
— Бу Қоялар қорли, тўғри,
Шунқорли, сорли, тўғри,
Лекин бизсиз бўлолмас
Оҳу, олқорли, тўғри.
Биз бу тоғнинг бағридан
Айрилмасак бўлгани.
Ўнг йўл туриб, сўл йўлга
Қайрилмасак бўлгани...
Орадан ой ҳам ўтмай,
Тоғ ларзага келмишдир,
Чўнг қоя атрофида,
Тўзон қўниб, елмишдир.
Нураб турган тошлари

Бир сидра эланмишдир.
Битта бўлиб ер билан
Тупроққа беланмишдир.
На тошидан белги бор,
На қоридан нишона,
Атрофида чарх урган
На соридан нишона.
Шу йўсин улкан Қоя
Бўлмишдир кунпаякун.
Соя, салтанатидан
Асар қолмай бус-бутун.

* * *

Шу тақлид баланд Қоя,
Бир ўзи беҳимоя
Қолиб, қалтираб, қақшаб,
Ташландиқ тошга ўхшаб
Танг кечиб қисмат, ҳоли,
Бевақт келмиш заволи.
Қолган чўққи, қоялар,
Қанча қирлар, қиёлар,
Йўлиқмай талафотга,
Бевақт келган офатга,
Бўлиб қолмиш тоғ кўрки,
Поймол этилмай эрки.
Қолмиш тоғ тоғлигича,
Боғлар ҳам боғлигича,
Не сойлар сойлигича,
Қумой қумойлигича,
Дарё дарёлигича,
Булбул гўёлигича.

ЕВҚОЧДИ

Таёқ азоби бошни ёрса,
Сўз қудрати тошни ёрар.
Эл-улуснинг ғазаб-қаҳри
Қирқ қулоқли дошни ёрар.

Шундай қилаб, биродарлар, дорулэмон, дўстга дўст, душманга беомон, тинч-тотув яшаётган Қорабоғ юртини ёв босибди. Гуллаб турган боғу чорбоғларини бевақт қиров босибди. Ёвуз ёв қадами етган ерни топтаб-талабди. Не бир қишлоқ-шаҳарларни вайрон айлабди. Уруш нелигини, хуруш нелигини билмаган бу юрт одамлари бэшида саросимага тушиб қолибди. Ғанимнинг бу шашти шиддатини кўрган мамлакат подшоси, энди таслим бўлишдан ўзга чора йўқ, деган қарорга келибди. Биргина ўз жонини, ўз рўзгорини ўйлаган худбинлар, қорни тўйган ерни тўй биладиган гўсхўрлар, териси қалин, тўқим табиатли молфаҳмлар ҳариф томонга бирма-бир қўл кўтариб ўта бошлабди. Қайси томоннинг қўли баланд бўлса, шу томоннинг жирини жирловчи мукофиқ зотлар сотқинлик йўлига ўтиб, бир ўзга эмас, ўз туқдан-туғишганларини ҳам сота бошлабди.

Шунда подшонинг донишманд ўнг қўл вазири мамлакатнинг бөрлиқ фуқаро, бөрлиқ қария, бөрлиқ жорияларини бир ерга тўплаб кенгаш чақиришди:

— Бу ёвнинг на ўқ билан, на дўқ билан қайтадиган жўни-жағдайн йўқ. Қизларимизни бадном, келинчакларимизни ғорат, қарияларимизни ҳақорат қилмаслиги, лашкарларимизнинг талафотга йўлиқмаслиги, эл-улусимизнинг кулфат, мамлакатимизнинг қирғин-қиёмат кунни кўрмаслиги учун иш-ни нимадан бошлашимиз керак?

Кўп эмасми, биров у дебди, биров бу дебди. Ҳеч кимдан бирон-бир жўялик гап чиқа бермабди. Кенгаш кенгашлигича, кўнгил гашлигича қолиб оломон энди тарқай деганда узоқ бир овулдан келган бир оқсоқол сўз олибди:

— Уланминан! ўлган танага қайта жон кири-тиш, қўшинқминан қўшинни сақлаб қолиб, ёв бошига қиёмат қойим кунни солиш мумкин, деб эшитганим бор. Овулямизда Оқилбек исмли оқин бор. Берилеб куйласа, душманни дўстга, қўрқоқни ботирга, ботирни баҳодирга, қушни қарчиғайга, сополни ойга айлантира билганини неча бор кўрганим бор. Эндү шу санновчани ишга солишдан ўзга чорамиз йўққа ўхшайди, ҳазратим.

Гўяндага чопар юборилди. Ҳадемай дostonчи ҳам етиб келибди. Гапнинг нима ҳақида кетаётганлигини тўпланиб турган халойиқнинг қош-қовоғидан, бахтли сиёғидан уқиб олган Оқилбек бахши, эл бошига оғир кун тушганга ўхшайди, элпараст йигитларимиз ҳам эсанкираб тана-томирларида қони уюшиб турганга ўхшайди, дорус-салтанат султони-мизнинг ақлу ҳуши бошидан учганга ўхшайди, кўп-лаб хонадонларимизнинг чироғи ўчганга ўхшайди, элимиздан қут-барака кўтарилиб, кўчганга ўхшайди, деб оломонни олдинга башлаб, борлиқ ботир-баҳодирларни олқишлаб, кекса ёшнинг жонига тўзим тилаб, термани жангномаларда айтиладиган қўшиққа улаб, қани, азематлар, от-отингга мин энди, ёвнинг оғзи-бурнидан тирқираб қон келиб, қон қуюлиши тайин энди, дея бир муддат тин олиб созини созлаб, отамерос дўмбирасининг пўпал-попукларини пардозлаб, дарёдай мавж уриб тошиб, овози неча боғ, неча тоғлардан ошиб оломонни жанггоҳга бошлаб кетаётган жойи экан:

¹ Улан билан.

Ёв босдиё, ёв босди,
Мамлакатни дов босди.
Куз келмай, қиш келмай не
Боғларни қиров босди.

Кексаман, ёшман, демай,
Қиз, эгмақошман, демай,
Мен подшо, мен вазирга
Сал қариндошман, демай,

Ор-номуси бор киши,
Ёвга беиқрор киши,
Танда жони, имони
Шу элга пойдор киши,

От сурсин олға томон,
Рангимиз бўлмай сомон,
Ёв қўлига таслим бўп
Тириклай ўлган ёмон.

Ол деганда ола туш!
Денгиздай чайқала туш!
Ёвуз ғаним бошига
Қора кунни сола туш!

Ур-ҳа, ур-ҳа, ур, урон!
Ёвга келтириб қирон!
Кимки чекинса, қайтса
Урсин китоб, урсин нон!

Қувиб ўлган — мангулик
Қочиб ўлган — кўмгулик,
Кенг майдонда синалган
Суянгулик, суйгулик.

Йўлинг бўлса оқ бўлсин,
Қаро йўл қайрилгулик.

Кимки тарки жамоат —
Эл-юртдан айрилгулик.

Худбин, риё, мунофиқ,
Хоинга айлангулик.
Ор-номусли эр-йигит —
Тўдага шайлангулик.

Танти эл — таянгулик,
Боғли эл — боғлангулик.
Ёвга ён босган — ҳасрат
Ўтида доғлангулик.

Жўмардларни улусдан
Қилмасин айрилгулик.
Етдим деганда покка
Қаноти қайрилгулик.

Соябон, сарварсиз юрт —
Аро йўлда тўзгулик.
Оёқ — бош, бошлар — оёқ
Эшак отдан ўзгулик.

Қувиб ўлган — мангулик
Қочиб ўлган — кўмгулик.
На у ён, на бу ёнлик —
Тириқлай кўмилгулик.

Ур-ҳа, ур-ҳа, ур, урон!
Келтириб ёвга қирон!
Кимки чекинса, қайтса,
Урсин китоб, урсин нон!

Ҳай биродарлар-ов, шундан сўнг кўз кўриб, қу-
лоқ эшитмаган ҳодиса деса ҳодиса, мўъжиза деса
мўъжиза рўй берибди. Қўшиқнинг қудрати билан.

сознинг сеҳри билан оломон деганингиз дарёдай мавж уриб тошиб, «Ур-ҳо-ур!» и етти қат кўкка тугтошиб, тўрт мучали соғлар тугул, ё бир қўли, ё бироеғи йўқ ногиронлар, ҳали кичик чилласи чиқиб улгурмаган суқсур сифатли келинчаклар, сўйил тутишга қурбй келадиган ёш-яланглар, соққон отишга уқуви бор қари-қартаглар майдон талаб шакамонлар сафига қўшилиб, бир елкасида бир элни кўтариб кетгулик сатта паҳлавонларнинг орзу армонлари ушалиб — борлиқ қорабоғликлар бир ёқадан бош чиқариб — бирлашиб, ўлган — шаҳид, ўлдирган — ғози, деб ҳай-ҳайлашиб, ёв устига бос-тириб бора берибди. Ер-кўкни қоплаб келаётган лак-лак, туман-туман лашкар қўшинни кўриб ғоратгарлар қурол-аслаҳасини ташлаб, ҳайратдан ёқа ушлаб, ит теккандай тўза бошлабди, илгари енгилмаса ҳам, энди енгилганини кўнгил-кўкайдан ўтказга бошлабди. Хунхорларга сичқон ини минг тақга бўлиб, тавба-тазарру қилиб қорабоғликларга таслим бўлабди.

Шундан сўнг подшолик Оқилбек оқинга бошдин-оёқ сарупо берибди. Белига олтин камар боғлаб, араби арғумоқ мингазибди. Оқилбек оқин эса, мен табнат берган созимни, овозимни инъом-эҳсонларга алишмайман, деб подшоликнинг борлиқ совғасаломларини олишни ўзи учун ор деб билибди. Эл орасида обрўйи ошгандан ошиб кетибди.

Шундан сўнг Қорабоғ эли Ёвқочди номи билан аталадиган бўлибди, илми толиб иниларим-ов.

Қўшиқнинг қудрати шундай кучли бўлар экан, ўз қўшиғи туриб, ўзгалар қўшиғига сажда қилувчи, на йнгит, на қизлигини билиб бўлмайдиган бандалар-ов.

Қилич билан олиб бўлмас қалъа-қўрғонларни қўшиқ билан олиш мумкин, деган гап шундан қолган экан, менинг жон аямас жигарларим-ов.

Меҳмонхона шай бўлсин.
Бизни кутиб олгани
«Ун тўрт кунлик ой» бўлсин.
Ошқор этса ким сирни
Жудо бўлгай бошидан.
Ер бетида қолмагай,
Қавму қариндошидан...

Оқсоқол, афтодаҳол, етмас ўйлаб ўйига,
Кўнгли вайрон, қадди дол, қараб бўлмас
рўйига.

Дейди:

— «Кенгашмоқликдан
Ўзга бирон чора йўқ.
Қани, барча келдими,
Қайси бахти қаро йўқ?
«Қиз солиғи», қандоқ гап
Чидар ким бу хўрликка.
Бундай кезде ким ўзин
Солади беорликка?..»
Сукут сақлайди барча, аламидан тил тишлаб,
Бир қария сўз олар, тавба, деб ёқа ушлаб:
— Ҳаром бўлди бизларга
Бу ернинг тупроқ, тоши.
Кўчмоқ керак қишлоқдан
Шу бўлсин ишнинг боши.
Бу гап кўпнинг кўнглига ботмайди совуқ
ошдай,
Орияти борларга туюлади қарғишдай.
Алҳол, маънос ўтирган бир момо¹ сўз сўраниб,
Аламзадалигидан куйиб-ёниб, ўртаниб:
Қиз солиб кун кўргандан
Бу итларнинг қўйнига,
Сиртмоқ солгани яхши

¹ Бахмаллик Норчучук момо.

Ҳар кимса ўз бўйнига.
Ленин деган аллома
Чиққанмиш, шу рост бўлса,
Тутган йўли Николай
Повшодан дуруст бўлса,
Нома битсак номига.

Зўрикими замон, деб.
Токайгача биз шўрлик
Яшаймиз беомон, деб.
Бева-бечораларни
Олсин ҳимоятига,
Қирон келсин босмачи
Деган итнинг зотига.
Қани, қараб туриш йўқ,
Хабар кетсин саллотга,
Тез жўнасин хабарчи
Миниб хачир ё отга.
Чўпонман деб танитсин,
Киши кўрса ўзини,
Ғанимларга билдириб
Ўйдирмасин кўзини...»

Бу гап бирларга маъқул, бирларга малол келиб,
Гўё кўпга бу оқшом бемаҳал ажал келиб,
Кайвонини ранжитиб, қайтарганлар ҳам бўлди.
«Бўлмайдиганга» ҳар қалай, чиқазганлар ҳам
бўлди.

* * *

Кеч кириб қайтди қирдан қўй-қўзилар мағрашиб,
Гўё эгаларидан ҳол сўраб, бағримлашиб...
Той тинчимай талпинар, гуриллаб кишнар отлар—
Дунёнинг не кўргулик, ғурбатидан озодлар.
Ҳар кимнинг ўз ташвиши — қишлоқ қий-чув
ичида,
Қий-чув ичида эмас, бу оқшом сув ичида.

Кун ботди қон талашиб кошки кўкда ой бўлса,
Шу чоқ қишлоқ қизларин аҳволи қалай бўлса?..
Сўфи ҳам ўз дардини қўшиб айтди эзонга,
Кошки олам бўялса ушбу дам қора қонга...

* * *

Момо уч-тўрт ўғлонга қиз либосини кайдириб,
Лаблари, манглайига ясама хол қўйдириб,
Кўзларига индирмиш сурмайи Сулаймондин,
Кўрган дейди: — «Бу қизлар Боғи Эрам
томондин...»

Момо айтар:

— Ҳадемай

Келар «куёв»ларингиз,
Куёв эмас, қизларим,
Хатарли ёвларингиз.
Сергак туриб олқордай,
Шўх бўлингиз каптардай,
Юз-қўлларингиз бўлсин
Тутилмаган дафтардай.
Сув деса шароб тутинг,
Итдай ичиб маст бўлсин.
Токи эндиги умри
Ўлимга пайваст бўлсин...

* * *

Хуфтон кези қишлоққа қўнди калхат галаси,
Тўлган бўлса бу оқшом кимларнинг паймонаси?
Пешвоз чиқар қошига момо минг таъзим айлаб,
Ҳар бирининг башара, турқига разм айлаб,
Меҳмонхона лиқ тўлди, ўттиз чоқли қораси,
Бари жаллод, одамхўр, йўқ бирон бечораси.
Базми жамшид бошланиб, қозон қайнар далада,
Гулгун шароб сузилар қирмизи пиёлада.

Бериб кўяр кўриниш
Ҳар замонда бўй қизлар.
Момо дейди:
— Бекойиш,
Яхши ўтирингизлар.

Қизларим ёш, қизларни
Асло чўчитмангизлар,
Қошлари қундузларни
Қийнаб, кўрқитмангизлар.

Толим-толим сочлари
Белга тушганича йўқ.
Қордан олиқ тўшлари
Қўлга тушганича йўқ...

Авжга чиқар қийқириқ, ўртада қимор, қарта,
Қуламиш қай бирлари бўзадан торта-торта,
Чилим чеккани қайси, кўзлари қон талашиб,
Тўрти ташлар тўрт ошиқ ўртада жон талашиб,
Том айланиб буларни кўриқлар айғоқчиси,
Неча хавфу хатардан сақлай келган соқчиси.
Соқчига ҳам жон керак кўнди қозон бошига,
«Тавсану таҳайюл»дан қўйилди ёнбошига.
Ишга тушди дошқозон, офарин ошпазига,
Ошпаз маҳлиё буткул момонинг алфозига.
Ошмисан ошга бари ташланди оч бўридай,
Момо хурсанд: иш кетар худди кўнгилдагидай.
Айғоқчию ошпази бадмастдан баттар бўлиб,
Ақлу ҳушдан айрилмиш бежавф, бехатар бўлиб.

Терила тушди бари сорга ем бўлган лошдай,
Момо қизлари билан чоқ бўлиб сангтарошдай.
Сўйлар:
— Сулув қизларим,
мен ёзиқлик онангиз,

Қилмаганда бу ишни
тўлганди паймонангиз.
Зиғир ёғи аралаш
наша солгандим ошга.
Тушганини кўрармиз,
дея, бу ғариб бошга.
Ўйлаб топа билмадим,
бундан ўзга чорани,
эл Ёсуман деса-да
мендай юзи қорани,
Қасд қилганлар паст бўлди,
паст бўлгани рәст бўлди.
Қишлоғимиз, қизларим,
балодан халос бўлди.
Ойболтани келтиринг
майдалай ўдоғасин.
Нарги дунёда қилсин
эндиги дағдағасин.
Барчасининг қўлини
чоғланингиз боғлашга,
Яна нодонлик қилиб
тушмангиз савалашга...
Хаёқ қошида момонинг бўлиб юзи қорадай,
Бўлса ҳамки дили хит, кўкайи садпорадай,
Бу оқшомни улайди саҳар субҳи содиққа,
Таралади хушхабар ҳадемай халойиққа.
Етиб келар саллотлар неча дара, тоғ ошиб,
Момо хомуш сўйлайди мажнунтселдай энгашиб:
— Сабр этмай бирон кун
хиёл шошдик шекилли.
Саллот болажонларим,
ё адашдик шекилли?..
Саллотлар дер:
— Юз қуллуқ,
сиздай ўктам момога,
Журъатингиз, онажон,

сигмас еру самога.
Ажаб эмас номингиз
етиб борса Ленинга,
Лениннинг чин издоши —
оқсоқол Калининга.
...Қайта келгандай эди
дунёга момо шу дам,
Наҳот, мени билса, деб
Лениндай улуғ одам.

* * *

Бу ҳикоя этганим
Яқин кечмиш лавҳаси,
Айта берса бир бошдан
Тугамас ниҳояси!

Норчучук момо иши,
Боғли эди ор билан.
Жисму жонидан кечиб,
Беллашмиш хунхор билан.

Номус, ор деб ўлемми
Бўйнига олмиш момо.
Ўзлигини кўрсатиб
Қайта яралмиш момо.

Ўлмай туриб ўзига
Ҳайкал ярата олмиш.
Муборак номи элнинг
Қалбида мангу қолмиш.

Силсиласи тоғларнинг
Салтанати қор билан.
Одамзоднинг имони
Белгиланур ор билан.

Қаҳрамонлар сиймоси
Улчанур само билан.
Ер тургунча мангулик
Норчучук момо билан.

САРВИНОЗ

Даричадан дала-даштга
Кўз тикадир Сарвиноз.
Бир ўзи бир уйга сиғмай
Энтикадир Сарвиноз.

Кашта тикар, каштасида
Офтоб, Ойнинг акси бор.
Ҳар бирида муҳаббатнинг
Сирли ифодаси бор.

Сўнг чанқовуз чала бошлар
Узоқларга кўз тикиб.
От дупури эшитилса,
Уйга кирар антикиб.

Боғ оралаб, боғ ичиндан
Мўралайди қай дамлар.
Бирда дейди:
— Билиб қолса
Борми агар одамлар...

Кўринмайди, яқин кунда
Келарман, деб кетгани.
Бир боқиши учун Ер, Кўк,
Жисму жонни тиккани.

Бирда билиб, бирда билмас
Қиз «дарди»ни онаси.
Сўнг дер:

— Бунинг бир йигитда
Кўнгли боров чамася.

Қизи қурғур ёшлик қилиб
Сал шошмаса бўлгани.
Бу савдо — бир қийин савдо,
Адашмаса бўлгани.

Оғалари шуғулланмас
Анов-манов иш билан.
Бири машғул ўқиш билан,
Бири қурилиш билан.

Барча ишга она бош-қош,
Она — «Штаб бошлиғи».
Бари жамулжам бўлганда
Ёзилар дил ғашлиғи:

— «Биринг биргад, биринг райис,
Биринг кассир бўлсанг ҳам,
Дом, ижроқўм бўлмоқ тугил
Праписсир бўлсанг ҳам,

Осмон эмас, сал эгилиб
Ерга қараб юринглар.
Уй иши бир менга керак
Бўлса, баринг қуринглар!

Қизгинамининг кундан-кунга
Ранги борар сарғайиб.
Дўхтирларга кўрин, десам
Ерга қарар мунғайиб.

Хар қайсинг ўз ишинг билан,
Ўзга билан ишинг йўқ.
Келкиларга бош эгишдан
Бошқа бир ташвишинг йўқ».

Кенжа ўғил парво қилмас
На деб сўйлар онаси.
Уртанчаси дейди:
— Онам
Қариб қопти чамаси.

Бобой, энди бошқа кампир,
Деб юрмаса бўлгани.
Қайта бошдан маъшуқасин
Куйдирмаса бўлгани.

Тўнғич ўғил тўнғиллайди,
Бас қилинлар, қани, деб.
Энди кампир билан чолдан
Чиқарми бир маъни, деб.

Кула-кула уй-уйига
Жўнаб қолар бирма-бир.
Энди субҳи содиққача
Кенгашар чолу кампир...

Шу йўсинда кунлар кечар
Ҳафта, ойга уланиб:
Қиз юради бир кимсага
«Дард» ёргани нийманиб.

Ошуфтаҳол, сарҳуш йиғит
Юрар тоғу тош кезиб.
Тунда юлдуз, кундуз қулун,
Той санаб кун ўтказиб...

Кўринишда тўпорироқ,
Сухани ҳам инқадар.
Лекин қилган ишларининг
Салмоғи замин қадар.

Иилқичилик ота касби,
Бобо касби аслида.
Елкаси ер кўрди, деган
Гап бўлмаган наслида.

Бироқ билак кучи билан
Бита бермас борлиқ иш.
Чаманзорга булбул керак,
Қиз болага — навозиш.

Бирда-бирда алам қилар
Гапга унча йўқлиги.
Уйлаб турса:
Камлик қилар
Қиздан кўнгли тўқлиги.

Ез ҳам ўтиб, куз ҳам келар,
Сўнгра эса олди — қиш.
Қиз васлига етиб бўлмас
Кўриб не раҳмони туш.

Янгасига бориб энди
Бош эгмаса бўлмас-ов.
Унингсиз қиз тугул тулнинг
Кўнглини ололмас-ов.

Кўнғировли бир ўтов бор
Бундан бир қир нарида.
(Йигит жони туташ овул
Ундан сал юқорида.)

Мушқулини осон қилар
Шу ўтовнинг бекаси —
Сурма кўзли, эгма қошли,
Санамлар маликаси.

— Соя излаб, саяқиб юрган,
Қайним, сизми эдингиз?
Шунқор десам шунчалик ҳам
Танийсизми эдингиз?

— Дарёлардан кеча-кеча
Кечикиб келган мен бўлдим.
Кўпдан бери сизни кўрмай
Ичкиб келган мен бўлдим.

— Қош-қовоғим учиб туриб
Эди бугун, қайним-ов.
Бир аҳволда кўриб сизни
Қийналади жоним-ов.

— Сойлар оша, сайҳон оша
Учиб келган мен бўлдим.
Уша қиз деб ўз жонидан
Кечиб келган мен бўлдим.

— Кўз ўнгимдан Мажнун кетмас
Сизни кўрган оним-ов.
Эсиз, йигит бўлмаганим,
Қайнаб кетар қоним-ов...

— Қирдан ўтиб, қир айланиб,
Толиб келган мен бўлдим.
Сизга манов совғаларни
Олиб келган мен бўлдим.

Бу — тишхели, бу — латифа,
Бу — сурман Сулаймон.
Иш бир ёқли бўлмагунча
Суйканишни қўймайман.

Майли биздан тилло узук
Сиздан эса бир муччи.

Сўнг қулингиз бўлиб юрай
Токи ўла-ўлгунча.

Йилқичилик — юз йилчилик,
Дегандай бир гап экан.
Қиз кўнглини олиш осон,
Деган гап-сўз лоф экан.

Сарсонликнинг поёни йўқ,
Чеки, чегараси йўқ.
Уни ёлғиз учратишнинг
Бирон-бир чораси йўқ.

Бирда-бирда куним ўтар
Боғларини айланиб.
Бирда тунаб, бир қувилиб,
Бир итларга таланиб.

— Ўрнингизда мен бўлсайдим
Билардим не қилишни.
Гаҳ деганда қарчиғайдай
Кафтимга қўндиришни.

Қизни қимиз, қимрондин фарқ
Қила билмас қайним-ов.
Тўдага от сола билмас
Атала полвоним-ов.

Қиз кўнглини олиш учун
Уқув керак, эп керак.
Гапга сола билиш учун
Савлат эмас, гап керак.

— Қуш тилини қуш билади,
Қиз тилини янгаси.
Қандай шарти бўлса кўнинг,
Йўқ ўзга бир чораси.

— Бу хизмат — биздандир, қайним
Сиздан эса — суюнчи.
Майли, бориб бахтингизни
Бир бор синаб кўрай-чи.

Бир шартим бор:
Мен келгунча
Рўмол ўраб тургайсиз.
Бешикдаги бола билан
Уйга қараб тургайсиз.

Акангиз ҳам ишдан қайтар
Ҳализамон инқиллаб.
— Қани жой-пой солгин... — деса
Турманг яна тўнғиллаб.

Янги тушган келинчақдай
Елиб-югуриб туринг.
Мен келгунча «Кетиб қолмай»,
Ойдаи бўлиб ўтиринг.

Эр йигитга етмиш икки
Хунар ҳам камлик қилур.
Қайни деган чечасига
Бирда ҳамдамлик қилур...

* * *

«Элчи» қайтар тонг азонда,
Саман отни елдириб.
Санамликда, сарварликда
Кимлигини билдириб.

Қизни бирда лол қолдириб,
Бирда эса кулдириб.
Ундай қилеб, бундай қилиб,
Бўлмас ишни бўлдириб.

Сўна, суқсур, суралайни
Тузоғига илдириб,
Қайнисининг эрта-индин
Келарини билдириб...

Ирим учун қайнисига
Қиздан олар бир белги.
Уч кишидан ўзга бир жон
Била билмас — сир белги.

Рўмолчага битилган байт
Байт эмас — бир тилсимот.
Ошиқ учун маъшуқанинг
Улғуси — баҳри нажот:

«Эшик олди гулзордир,
Гулзор бетиканзордир.
Билолмасман:
Ким кимнинг
Йўлига интизордир?»

Янга қиздан бебаҳо бир
Белги олиб келганди.
Бу оламда тенги йўқ бир
Улғу олиб келганди.

Сарви, шамшод фарқ қилгандай
Тоғларнинг арчасидан.
Бир Сарвиноз дунёдаги
Қизларнинг барчасидан.

Нафас, тафти келиб турар
Олранг рўмолчасидан.
Соғинч, салом, совғасининг
Олди-дебочасидан.

Ингит, манзил, муродига
Етган, етишган мисол.
Ўн тўрт кунлик бир тўлин ой
Ёнига тушган мисол.

Бу ўнгимми ё тушим, деб
Лол эди, ҳайрон эди.
Бошга қўнмиш бахт қуши, деб
Бегард, беармон эди.

Янғасига қайта бошдан
Таъзим, тавозе қилиб,
Сир сақланиб келган ишни
Элга овоза қилиб.

Шоша-пиша отланади,
Отланади қиз томон.
Осмон тўла юлдузларга
Ўхшамас юлдуз томон.

* * *

Сервинозининг уйларига
Туташ колхоз фермаси.
Мезон сийи — ҳозир ишнинг
Энг қайнаган палласи.

Қўзи тўқли, тўқли дагар,
Дагар қўчқор бўлар пайт.
Уюр-уюр хоназот, той
Тоғдан тушиб келар пайт.

Биров пичан ўримида
Бировлар банд мол билан.
Қўзиларни кўргандайди
Сервиноз Тошхол билан.

Жун қирқими — йигитлар тан,
Қўй соғими — қизлар тан.
Саланглаб кун ўтказмоқлик —
Қай бир бетамизлар тан.

Ажратмоқнинг айнаи кези
Қўзиларни қўйлардан.
Исорини ғулумидан,
Тўланларни тойлардан.

Сузма, пишлоқ, қорин ё
Қишнинг дармон дориси.
Қуритоби, чалоб, чакки —
Танда жоннинг қалғаси.

Ҳали-бери тугамайди
Бош чўпоннинг ташвиши.
Шу кунларда:
Тўни — тўшак,
Эгар-жабдуқ болиши.

Кеч ҳам кириб қирдан қайтар
Қўй-қўзилар галаси.
«Ҳай-ҳай» билан тўлиб-тошиб
Чўпонлар қўналғаси.

Ёш-яланглар билан обод
Боғлар ичи, теграси.
Билиб бўлмас бундай пайтда
Ким кимнинг парвонаси.

Бир тўп қизлар ишдан қайтар
Кўча-кўйни тўлдириб.
Қай бир овсар йигитларнинг
Кўзларини тиндириб.

Бу — сабоҳат, бу — Санобар,
Бу — Сарви, бу Суманбар.
Ой деса ой, кун деса кун,
Чўлпон деганича бор.

Тошхол қизлар орасида
Борлигини билдириб,
Бир ғилайга кўз қисиб, гап
Отиб, барин қулдириб:

— Бир қайрилиб қарамайсан,
Инсоф қил бир озгина.
Не қиларни писанд қилмай
Юрарсан ёлғизгина.

Сарвинозни гулга ўраб
Борайлик, бир кўрсанг-чи!
Тожинг бўлса ҳам бошингда
Сал бундай эгилсанг-чи!..

Уй-уйига қайрилгунча
Тошхол билан Сарвиноз,
Йўл-йўлакай киши билмас
Сирлашиб олар бир оз:

— Тошхол бугун «Бировлар»нинг
Келиб эланар куни.
Билмасдан не қиларимни
Бошим айланар куни.

— Айтдим, бунинг шу кунларда
Бир балоси бор-ов, деб.
Бунинг ақлу ҳушин олган,
Сўзсиз, четдан биров, деб.

— Айтганинг рост, айтиб бўлмас,
Бир савдога йўлиқдим.
Не бўларин ўйлай бериб
Ўлиб бўлдим, толиқдим.

— Не қиласан ёлғон сўйлаб,
Толиб бўлдим, толдим, деб.
Ундан кўра айтсанг эди,
Ўзим танлаб, товдим деб.

— Қўй шунақа гапларингни,
Бошим қотган шу чоқда.
Кун пешиндан оғаётир,
Энам бўлар алағда.

— Бўлмаса айт, нима қилай,
Мен чиқайми ўрнига?
Ё мен янга бўлиб уни
Саб қўяйми қўйинга?

— Қани энди шундай қилсанг,
Жон-жон дердим, нон ҳаққи.
Бироқ кўриб қўрқмасайдинг,
Лаблари сал дўрдоқи.

— Тўрт мучали соғ бўлса, бас,
Майли, тегиб олайини.
Эрсиз қолиб, ўлмай яна,
Шуидай қил, айланайини.

— Қўйгин энди ҳазилингни,
Ҳозир ҳазил пайтимас.
Уйга бориб, бир кўриниб,
Қайтиб келгин, илтимос.

Билармисан, билмасмисан
Оғамларнинг феълени.
Билиб қолса «Бечора»нинг
Боғлаб оёқ-қўлини...

Сен ёнимда бўлсанг бир гап
Келмас кўнгилларига.
Ҳам эрк бериб қўймас эдим
«Унинг» ихтиёрига...

— Сендан айниб, менга яна
Кўнгил қўйиб қолмаса.
Сўнг қишлоқда, Сарви қолиб...
Деган гап тарқалмаса.

— Ё сени дер, ё мени дер,
Бир гап бўлар у ёғи.
Ё дер:
— Биринг белбоғ бўлсанг,
Биринг носвой қовоғи.

Иккимизни бирдай кўриб
Очилар қош-қовоғи.
Кўрибсанки, иккаламиз
Бир кулбанинг чироғи.

* * *

Бир ўтириб, бер туради
Бир қиз чорбоғ ичинда.
Товус дейми, суман дейми
Томошабоғ ичинда.

Кўзларига сурма тортиб,
Ўсма эзар хилватда.
Ўзини солиб тошойнага

Ўзи қолар ҳайратда.
(Бунчалар ҳам танҳо бўлиш
Яхши эмас, албатта...)

Гул оралаб, гул дасталар
Толма белин толдириб.
Шу ҳам гулми, дея қай бир
Гулларни уялтириб...

Чалинади қулоғига
Узоқлардан най саси.
Унингча, бу саснинг бордек
Эди оҳанрабеси.

От шарпаси чалинади,
Чалинади қулоққа.
Тоғ томондан бир суворий
Тушиб келар булоққа.

Оқшом тушиб, тоғу тошга
Тун пардасин тортадир.
Ошиқ-маъшуқ паймонлари
Сиру синоатдадир.

Боғ сиртида чўпон йигит,
Боғ ичинда қизгина.
Бир-бирига талпинади
Шарпа шамолсизгина.

Шу пайт куз ёз, ёз баҳорга,
Айланди боғ ичинда.
Гул очилар чаман-чаман,
Булбул чорбоғ ичинда.

Қиз қизариб лов-лов ёнар,
Йигит уқувсизгина.
Лекин бир куй яралганди
Савту садосизгина.

ҚОРАЯЛОҚ

Болалықдан шерик бўлди Шерга бахти қаролик,
Еш бошига ярашмаган сийнаси садпоралик:

Қайтиш қилди бузруквори
Қирчиллама чоғида,
Қора йиғин — садр бўлди
Дарёнинг нарёғида.

Туғишганлар таёқ тутди
Турна мисол тизилиб.
Йиғи-сиғи ҳам тўхтади
«Етиси» ўтказилиб...

«Шеърим ночор қилди фалак раҳм этмай кўз
ёшига,
Е раббий, ҳеч музтар этма дўст-душман,
тенгдошига.

Қора нонга зор этмагил, зор этмагил увоққа,
Мендан ўтган бўлса магар, мени тутгил сўроққа...
Жаҳаннамда куйдир майли бу чивиндек жонимни,
Ўтинаман: афгор этма Шеримни — султонимни.
Мен кўрмаган не кунларни ато қилган Шеримга,
Шукур этиб ер тагида сиғмай ётай теримга»...

Дея ота ночор кетди,
Орқасига қайрилиб.
Шеър чирқираб қолаберди
Отасидан айрилиб...

Шу аллозда бирда ўксий, бирда урниб ўсди,
Бирда тиниб, бирда синиб, бирда сурилиб ўсди.
Онажони билинтирмай, дейди сағирлигини,
Ўз бошига тушган куннинг зилдай оғирлигини,

Шерзодининг шердай бўлиб ўсганидан шод
она,
Орзусига етганидан беармон, бедод она.
Келин кўриш насиб бўлди жабрдийда онага,
Келин келди, келин келди бу кулбайи хонага.

Кўкка етди она боши
Шўх ўлан, шўх «ёр-ёр»дан
Равшан эди бугун кўнгли
Илк кўклам, илк баҳордан...

Шер оила боши энди, Шер оила қуёши,
Онасининг суянчеғи, Шаҳнозининг сирдоши.
Болалиги бугун унга тонги тушдай туюлар,
Бузруквори ёдга тушса, қош-қовоғга уюлар...
Узун туллар тўлғонади, тўлғонади, ёнади,
Ота ёдга тушса ширин уйқудан уйғонади...

«Шерим ночор қолди фалак,
Раҳм этмай кўз ёшига.
Ё раббий, ҳеч мустар этма
Дўст-душман, тенгдошга»...

Такъягоҳин бу армон қандай кетсин уйидан?
Кетмаслиги сезилади Шернинг ранги рўйидан.
Ўғлонининг бу сиридан фақат воқиф онаси,
Гоҳ жонига аро кирар ёрининг таманноси:

— Бош айланиб, кўзим тинар,
Билмам, недур маъноси?
Бола кўрмоқ насиб бўлса,
Не бўлур кўрманаси?

— Қўчқор бўлур қўзининг
Чўнг бўлур пешонаси.

Тойчоғингиз менинг учун
Саодат нишонаси.

— Боғ ичинда бир талай гул,
Борми экан раъноси?
Гар қиз бўлса, дунёга тенг
Зулфининг ҳар толаси.

— Тунни сутдек ёруғ қилган
Тўлини ойнинг шуъласи.
Зухро бўлса, Тоҳир унинг
Бир умр парвонаси.

Тугал бўлиб тўрттовлон бошига бош қўшилди,
Касб-корига барака, ошига ош қўшилди.
Қўйгани жой топмайди она набирасини,
Ойни тутиб беришининг топмайди чорасини...

III

Чўзилмади узоққа муштипарнинг қувончи,
Кетди ҳарбий хизматга баланд тоғи — таянчи.

Кун кетидан ой ўтди, ой ўтди, олтой ўтди,
Осиёдан Африқо томон жиғалтой ўтди.
Келинпоиша бошлади нозу карашмасини,
Кутилмаган томоша, ажаб машмашасини:

— Оқин кийсам оқаргандай бўламан,
Сариқ кийсам сарғайгандай бўламан.
Эрга тегиб нема кўрдик? — Шуларни
Уйлай берсам ўртангандай бўламан.

Бағри қонга ўхшар тоғнинг лоласи,
Дилни ўртар ҳаққушларнинг ноласи.
Қандай жойга тушди ота-онанинг
Менинг каби бебахт бир қиз боласи?

Келиннинг кутилмаганда айтган бу гапидан қайнонасининг ақли ҳайрон, кўнгли вайрон. Бундай кезде тўрт оёқлаб турган кишига тавфиқ тилашдан ўзга чора йўқ. Она келинига ялиниб-ёлворади:

«Сени болам деб эдим,
Боғда лолам деб эдим,
Бўйи-бастингни кўриб
Тугар нолам дер эдим.

Сен — уйимнинг бекаси,
Боламнинг маликаси,
Бошларингга тушмасин
Айрилиқ кўланкаси».

Ёмон билан ётма, эрта туриб айтма, дебдилар.
Ёзуғлиқ қайнона келинпошшага ҳарчанд:

— Денгиз садафсиз бўлмас, гулзор алафсиз бўлмас.

Сен ҳам таглик-жойлик одамларнинг боласисан. Биламан: ҳеч бир рўзгор гапсиз бўлмас. Икки куннинг бирида важсиз, сабабсиз йўлга тушиб туришинг ҳам бандага, ҳам худога эммас. Бу — душман туриб дўст куладиган иш. Хиёли хотин бўлгунча маъноли хотин бўл, деган кўҳналардан қолган нақл бор. Кам-кўстимиз бўлса битар. Ҳадемай бош паноҳинг ҳам саллотликдан келиб қолар. Подшолик — амри вожиб, дебдилар. Боламнинг айби армияга кетганлигидами? Саллотликка бориш — эр йигит учун ҳам фарз, ҳам қарз. Ҳозир эл тинч, мамлакат обод. Бир йил—қуён чарифи. Утар кетар. Унингсиз ўртада боғдон қўзидай болаларинг бор. Шу гўдакнинг юз-хотирини қил, — дейишига қарамай:

— Оқибатсиз келинпошша қилди пошшалигини,
Қондирмоқчи бўлиб лойқа сувга ташналигини...

Шернинг бу томонда бўлаётган гаплардан хабари йўқ. Шаҳнознинг номига байт-ғазали билан хат ёзгани-ёзган. Шаҳнози эса отасиникида: егани олдида, емагани кетида. Бирни кийиб, бирни ечади, дамибаланд. Эрмаги тошойна. Ойна халтасида юзга чаплайдиган ўсма-сўмаларнинг туман турлиси.

Бирда-ярым кўпни кўрган қариялар Шаҳнознинг ота-онасига: — Чиққан қиз — чийдан ташқари. Қизларингиз ёшлик қилса қилгандир. Эндиги бахти — борган уйдан тинсин. «Яхши ёрни ёмон кунда сина», — деб ўтган машойихлар бекорга айтишмаган. Қиз халқининг нози, бўлар-бўлмасга арази бўлади. Уни йўлга солиш ота-онанинг тани. Гўдак бешигидан йиқилгунча, подшо тахтидан қуласин, дебдилар. Эндигина уч ойлик бўлган гўдакни сийна сугидан бенасиб қелиш мазҳабда йўқ гап. Қудағайларингиз ўлиб бўлди. Ҳам ўзи сарсон, ҳам чақалоқ. Ҳиммат тахт билан тождан улуғ. Эндиги гап сизларнинг ҳимматларингизда, дегудай бўлса, улардан чиққан ақл шундай бўлади:

— Биз қизимизни хунга берганимиз йўқ. Борган ери барчага белгилан — на қўй кўрган, на қумалоқ. Холдор кампирнинг боши дунёга келгани бери йўқсилликдан, куёвтўрамизнинг боши етимликдан аримай келади. Бисотларида бойтеватдан бўлак нарсаси йўқ. Куёвимизнинг номи Шер, рўзғори қоро ер. Бошда Шаҳнознинг қандай кўнгил берганига ҳали-ҳали ҳайронмиз. Ё қоқбош кампир иситқилик қилиб, қизимиз бечоранинг бошини айлантирдимми, ҳар қалай, бир балэ қилди. Бўлмаса қизим шўрлик бориб-бориб, у маоши билан бу маошини мишиқдай пойлайдиган муаллимга тегармиди? Йигит халқи бири икки бўладиган, юртни сўрайдиган ўқишларда ўқимайдими? Ана сўнг Шаҳ-

ноздай қизмисан қизнинг бўй-бастига қараб, хотининг борми деса, бор, дея ўйнатиб қўймайдими! Болам шўрликнинг борганидан бера боши қора қозондан чиқмайди.

Ўттиз тишдан чиққан гап ўттиз уруққа етади дегандай, қудаларининг бу дард-ҳасрати Холдор холанинг қулоғига етса ҳам, у кишининг кучи кўзига етиб, дегали шу бўлади:

— Келиним — боламнинг кетидан болам. Шулар учун сочим супурги, қўлим — косов, келинимга бирон-бир ёмонликни раво кўрадиган бўлсам, менга ҳам боққан балоси бордир. Айбимиз — қудаларимиздай қўлимиз узунмас. Ёлғиз болам энди одам сонига қўшилди. Жони омон бўлса бу ҳам оқ уйли, обрўйли бўлар. Мактаб директорининг мартабаси улуғ бўлсин. Кеча келиб:

— Сабр туби — сара олтин, дебдилар. Шернинг келишига ҳам оз қолди. Ўғлангизни ўрни сиз тугул бизга билинаётир. Шундай қобил, мўмин, меҳнаткаш ўғилни ўстирган Сизга раҳмат. Бизлик хизмат бўлса тортинмай айтаберинг. Хизматингиздамыз. Келинингизни масаласи бизни ҳам безовта қилаётир. Билишимизча, ота-онасида анча гап борга ўхшайди. Неча бор гапга солиб кўрдим. Осмондан келади. Дунёда кўннинг назаридан қолишдек хунук иш, кўргулик йўқ. Қани бир инсофга келиб қолар. Кўрамиз, — деб кўнглимни тоғ бўйи кўтариб кетди. Қудаларимизга келганда улар билан беллаша олмаслигимиз тайин. Кимсан — магазинчи. Тагида машина. Қўли узун, кўнгли тўқ. Оғзи қийшиқ бўлса ҳам бойнинг ўғли сўйласин, деган шекилли, бундай хонадондан чиққан қиз биздайларнинг уйига кўникиши қийин. Шундай бўлса ҳам Шаҳнознинг ҳадеб тақошовлик қила бершин — нораво. Қайтган қиз — қадрсиз қиз, деган гап бор элда. Бундай савдолар

бизнинг ҳам бошимиздан кечган. Бироқ туққанларимиз:

— Никоҳ — худонинг тамғаси. Борган еринг тўқ бўлса тўқсан, йўқ бўлса йўқсан, — деб алдаб-сулдаб юборгувчи эди. Қудаларимиз эса бунинг тескарасини қилаётир. Худо энди Шаҳнозга инсоф бериб, ота-онасига тавфиқ берсин.

V

Йиллик хизмат Шер учун туман йилдай туюлар,
Ҳали бери тугаши гумон йилдай туюлар.

Нечун мактуб ёзмайди шахло кўз Шаҳнозим,
деб,

Ё мендан аразмикни ўша сарвинозим, деб.
Болам, биз омонмиз, деб хат ёздирар онаси,
Сен келмай тўлмасин, деб онагнинг паймонаси.
Талпинади тойчоғинг, учмоққа қаноти йўқ,
Қудаларнинг биз билан унча мулоқоти йўқ...

Қийин бир кунга қолдим — билмайман не
гуноҳим,

Тан-жонингни бахтимга омон қилсин илоҳим.
Ўзинг келиб, ўзинг кўм, мушфиқ дуоғўйингни,
Армоним йўқ, болам, бир кўриб ўлсам
бўйингни...

Бу хат Шерга туюлар
Айни ёз ёққан қордай.
Қовоғдан қор ёғар
Чиллага кирган нордай.

Кўнгли хижил, таъби ғаш,
Руҳи тутилган қуёш.
Кўксида туғён, оташ,
Дунё кўзига тордай.

Кўп армонли онаси —
Бор умрининг маъноси.
Ёрсиз қолган хонаси
Йўлига интизордай.

Шаҳнознинг нозлари,
Караима, пардозлари,
Гулдан ноёндозлари
Энди буткул бекордай.

Чил-чил кўнгил қалъаси,
Таманно, таваллоси.
Май тўла ниёласи
Бода эмас, бадкордай!

Утган азиятлардан бири қансатли йигитни баҳри уммонга менгзаб: «Баҳри уммон кўзга осойишта бўлиб кўрингани билан оғушида қаполатдин тортиб то тиғи парронли наҳанггача бўлган кашфу каромат султонлари ётади», — деган экан. Шу шекилли, Шер ҳам онасининг бир энлик хатидан бор гапни билиб, ич-ичидан зил кетиб — ҳам ўлиб, ҳам тирилиб юрса-да: озмай, тўзмай, хаёлини бузмай саллотлик муҳлатини тугатиб биндиқ қони тўкилган қишлоғига қайтди:

Келса, кўнгил риштаси,
Риштаси, фаринтаси,
Уйининг саринтаси
Тери узилган тордай.

Қайғули қиблагоҳи,
Кўксинда армон оҳи.
Унингча: Шаҳноз моҳи
Дилхун ҳам дилдордай.

Шер — ҳам саботли, ҳам салобатли йигит.
Шошмайди, сурунмайди. Беҳуда урунмайди.

Миқтидан келган қадди шакли шамойилига монанд: ўқиниб ўсганга ўхшамайди. Тўйган кўзидай. Кўзининг ўти, кўринишининг ҳайбати бор. Озарча мўйлови, қошининг қоралиги, Рустам елкалиги, саллотча эғни боши, сордай сачраб қараши мана мен деган қизларнинг ақлини елади. Бошига айрилиқ савдоси тушган йигитга ўхшамайди.

Шаҳноз ҳам ўзини қилиқли қиздай, қаймоғи бузилмаган қимиздай сезиб юрибди. Юзини юз хил упа-элик билан чаплаб, сочни ярим газча этиб турмаклаб ўзини ўзи кўз-кўз қилиш кўйида, кунда тўрт марта турланади. Онасининг ҳам эрка қизи, ҳам серка қизи. Мода бебида ота-онасига кўз ёши қилиб ғингшимаган куни камдан-кам. Икки куннинг бирида шаҳарга тушиб турмаса кўзлари биё-биё қила бошлайди. Кинога тушмаган куни — шом туби қоронғи.

Шернинг Шаҳнозга муҳаббат изҳор қилиб юрган чоғларидаги:

Меннинг ёрим ёшигина,
Ўзи қалам қошигина,
Хабар олмас ҳолимдан
Нетай бағри тошигина,
Хам бир оз бебоштигина. —

деб айтиб юрган кўшиғи энди олдидадан чиқди. Онаси шўрликнинг ҳам: «Шерим саллотликдан келган кунда қудағайларимиз ҳам қуллуқ бўлсинга келар. Шу баҳонада ўртадан туман кўтарилиб, борди-келдимиз қайта бошдан изга тушиб кетар», деган умидлари умидлигинча қолаборди. Қуллуқ бўлсинга барча келди. Қудалари келмади. Ахир икки ёшнинг бошини қўшиш учун бел бəглаб, катта бошини кичик қилиб Шаҳнозларнинг оstonасига бош уриб борган кишиларга ота-онаси туриб қизнинг дегани шу бўлади:

— Холдор кампирнинг қош-қовоғига қараб ўтиришга тоқатим йўқ. Куни мактабда ўтиб туни дарс тайёрлаш билан кечадиган топганининг тайини йўқ ўғлидан аллақачонлар зерикканман, ўртага соладиганлари бола бўлса, менинг болага зор жойим йўқ. Айни ўйнаб-куладиган чоғимда ўша исқити кампирнинг кирини ювиб, кўкглини кўтариб, хизматини қилишга тоқатим йўқ. Шер ё мени десин, ё онасини. Мени деган чоғида ҳам нянка асрашга қудрати етмайди. Ишини ўзгартирсин...

Алқисса, Шер:

Сулув бўлган била ёр бўла билмас,
Туя бўлган била нор бўла билмас, —

экан, деган қарорга келди.

Онаси эса Шерга тасалли берган бўлади:

— Биринчи савдо — савдо, кейинги савдо — гавғо. Шаҳноз белгили жойнинг боласи. Зоелик кўрмай ўсган. Қозонларида мой қайнайди. Келимли — кетимли. Бундай жойдан чиққан қизнинг биздайларга кўникиши қийин. Бир сенинг топганинг қайси бир камимизга бўлсин. Бир товукқа ҳам дон керак, ҳам сув. Бўнинг устига кўзингга қарамадинг: Шаҳноз билан шаҳарга тушишларинг кўп бўлди. Ҳай, буниси ҳам майли. Ойнинг беши қоронғу бўлса, беши ёруғ. Эндиги гап бундай: сивашта шайтон, нотаниш фариштадан афзал, дебдилар. Шаҳноздан умидингни узиб юрма. Дўст бэр, душман бор. Майли, ўша келинимнинг ҳам айтгани бўлсин, мени тоғаларингникига олиб бориб ташла. Сен болам бўлсанг, улар — иним. Бу ерда турдим нимаю, уларникида юрдим нима? Ҳозирги ёшларга айб қўйиб бўлмайди. Мен мияси айниб қолган кампирда бало кўп бўлса бордир. Тинч, тотув яшаб кетаберсаларинг бўлгани. Бола ҳам бағри бутун бў-

либ ўсади. Худо мени набиралик қилганига ҳазор бор шукур.

Шер онасининг бу гапларига бўла дейди:

Келинингизнинг дастидан тоғамларникига кетсангиз, менга ернинг юзидан таги афзал эмасми? Унда менинг фарзандлигим қаёқда қоладию Шаҳнознинг келинлиги? Иш сиз айтганча бўлса иккиннинг бири менга лаънат демайдимми? Эл бор, улус бор, овул бор, оқсоқол бор, дегандай кўпчилик қараб турмас. Ҳақни ҳаққа, ноҳақни ноҳаққа ажратар. Шаҳнозни бир инсофга келтирар. Сутсиз сиғир сузағон келар дегандай, шунда ҳам сузағонлик қилса, кўнгли ўзидан қолсин.

Танҳо мамийинки, ним девонаги аст, дегандай тақдиримга танҳоллик битилмагандир...

Гап Шернинг дегангача бўлди. У билан Шаҳнознинг ишига аралашмаган одам қолмади.

Алҳосил, кимнинг оқлиги, кимнинг ноҳақлиги эл оғзида эланиб юрган шу гаплардан ҳам белгили:

— Дунёда Қорайлоқ, деган махлуқ бўларкан. У ўз боласига меҳрибончилик қиламан деб кечаю кундуз ялайбериб, терисини шилиб ташларкан-да, боласининг бевақт ботишига етаркан. Шунинг учун бу махлуқ кўпайиш ўрнига, йилдан-йилга уруғи қуриб бораркан. Ота-онаси Шаҳнозни шу кўйга солди. Уни йўлга солиш ўрнига шайтондай озғирди. Шерзод назаркарда. Бора-бора элди эътибор топиб, мартабали бўлиб кетиши турган гап. Яқинда катта бир йиғилишда район раҳбарлари унинг номини қайта-қайта тилга олишибди. Бундай ишбилармон, тил билармон йигитларнинг ўрни юқори маҳкама-ларда, дебди. Шундай йигитни юзига оёқ қўйган одамдан оқибат кутиб бўлармиди?

— Гитлер билан бўлган уруш йиллари не келинчакларнинг қон ичиб, қон кечиб юрган куёвини неча йиллаб кутганини ким кўрмаган? Шаҳноз бўлса

шундай ойнинг омонлик кунда бир йилга чидаш беролмади. Узини моҳитобоя санаб юргувчи бундай тириктовоилар кишига вафолж қилармиди?

— Кўп одам Шердай йигитни куёв қилишга зор. Шундай йигитни вояга **етказган** онанинг оёғига бош урмаган келин келинми? Оқибатлик келинга она билан қайнонанинг нима фарқи бор?

— Иккови ҳам бир институтда ўқиди. Бир касбнинг эгалари. Қўпол ҳам бўлса айтай: Шаҳноз — устига китоб ортилган харга ўхшайди. Ўз илмига амал қилмаган алломадан алҳазар. Муаллимчилик — қийан касб, уни ҳар ким ҳам эплаб кета бормади.

— Йигит сулув қизга, қиз ақлли йигитга учади, деганлари ҳақ рост экан. Йигитлик — аломатлик, дейдилар. Тўғри, Шаҳноз мўрчамиён, гунчадаҳон қиз. Бошда Шер Шаҳнознинг ҳуснига учиб доғда қолди.

— Ит тумшуғини тикқан ерга сув ичгали шер келмас. Энди Шаҳнозга ит тегди. Қош-кўзининг тумандайлиги бошидан қолсин. Беэтаклик қилди, яна унинг беор, беиболигини.

— Ёмонга ёл битса ёнига тўрсиқ боғлайди. Магазинчи бўлганидан бери булар одам танитай қолди. Эшак семирса эгасини тетади, деб шуни айтади. Бўлмаса Шердай йигитнинг юзига оёқ қўйишармиди? Буларнинг Шерлардан нимаси ортиқ? Ҳаромдан йиққан давлатими?

— Нафси гөрлиги важдан бу хунхорларни эл ҳам тўй-томошасига айтмай қўйди. Ё сарвикоинот?! Одамзоднинг ҳам шундай бети қалин, беномуси бўладими? Магазинчи буларга боғлаб берибдими? Бошида иллоти борнинг оёғи қалтирайди. Булар бир тушса ҳам ёмон тушади.

— Бундай одамларни доғули дейдилар. Яхшиям, Шер узоқни ўйлаган йигит. Шернинг ўрнида

бир хил бемехр йигит бўлса буларнинг ҳийла-най-рангига учиб онасини аро йўлда қолдариши турган гап эди. Шернинг отасига раҳмат.

— Мамасодиқ ҳам магазинчи. Элдан ортиқ жойи йўқ. Кўпнинг ҳақидан ҳазар қилади. Болаларининг одоблигини айтмайсизми? Бундай ҳалол магазинчилар жуда кўп. Лекин Шаҳнознинг отасидай нафсгўр кимсани кам кўрганмиз.

Бирники мингга, мингники туманга, Шаҳноздай шармандалар ҳам эрга тўғаноқ, ҳам элга. Ҳам йўлимизга тўғаноқ, ҳам йўриғимизга. Бундай қизни ўстирган ернинг ҳам боғи булғанч, ҳам боғбони. Бундайларнинг сатқан ўзбеклиги, ўзига беклиги...

Бу дунёнинг иши кўп. Ишдан ташвиши кўп. Шер бу ташвишларга тан бериб, озерга бардош, ситамга чидаш бергани билан:

Ёш бошига айрилиқ
Тушганидан ор этар,
Кундуз кўпдан уялиб
Тунлари бедор ўтар.

Бирда ошар нафрати
Бу умр савдосига.
Умрлик бу савдонинг
Бемаҳал ғавғосига.

Елғизки яратганча тошни ярат, дегандай онаси шўрлик кечаю кундуз ёлғиз боласининг ғамида. Шер эса, мактабига эрта кетиб, кеч қайтади. Гоҳо онасининг оху афғонига шерик бўлса, гоҳо талабига тугилади:

— Тўн иссиғини эгаси билар, болам. Ёшмассан, ялангмассан. Энди ўзинг бир пайтини топиб қудаларникига бор. Эгилган бошни қилич кесмас. Боз устига камтарга камол, дебдилар. Зо-

ра-мора инсофга келиб қолса. Сени билмайман, менинг кўнглим қадимгидай. Келинимдан нолисам, те-памда худо турибди. Бошларингга болаш бўлай, сёқларингга калиш. Қиманинг кўнглида фирромлик бўлса, тонг махшарда азобини тортар.

Шер онасининг бу гапларига қулоқ бериб ўтириб, ўйга толади. Ўз-ўзини қойинди:

— Бошда ўзим аҳмоқлик қилдим. Шаҳнознинг нозу карашмасига учдим. Кунда бур турланиб чиқишига, бўйи-бастига маҳлиё бўлдим. Узоқни ўйламадим. Бир томони ёшлик: Тошкентда нима кўп кетади, пул кўп кетади. Пул Шаҳноздан бўлди. Шаҳона юрини мулла Шердан. Майи антахурнинг кайфини сур.б бир нозик ниҳолим деб, бир мўрчамийёним деб, бир ғунчадаҳоним деб эркалатиш биздан бўлди. Кайф аралаш мучча бериб камина камтаринни лақиллатиш Шаҳноз деган қиздан бўлди. Эндиги кунда иккиннинг бири, муаллим бўла туриб ўз қайлиғини йўлга сололмаган, сўзига киритолмаган тарбиячи—тарбиячиси демайдимми? Ўйчининг ўйи битгунча таваккалчининг иши битибди. Кел, онамнинг ҳам айтгани бўлсин. Бир берай. Бўлса бўлди. Бўлмаса кўнгли ўзларидан қолсин. Авваламбор бир бегуноҳ норасиданинг юз-хотирини қилар.

Кеч кириб қоронғи талаш бўлганда Шер минг ўй, минг хаёл билан Шаҳнозларнинг дарвозасини тақиллатди.

Қайнотаси очиқ юз, қайнонаси гулгун чехра билан кутиб олди. Дастурхон шаҳона: жондан бўлагининг бари бор. Шароб деганингизнинг араби туридан тортиб, армани хилигача муҳайё. Куёв қадами қут деб қиттак-қиттакдан тортиб турилибди. Ниҳоят куёвбола сархуш, уй эгалари ширакайф бўлишиб, муддаога ўтияди. Ҳадеганда қизнинг онаси ғийбат китобини очишга тутинди:

— Шу кечаю кундузда Шаҳноз кўпнинг кўзига кўканак, кетига тиканак бўлиб қолди. Балонинг ба-

ри қудағайда, куёвбола. Шаҳноз нон қилишни билмасмиш. Нон деганнинг юз тури магазинда қалашиб ётгандан сўнг, нон ёпишнинг нима ҳожати бор? Кир ювса қўлидан келмасмиш. Ҳукумат кир юваш машинасини намоишга чиқазиб қўйибдими? Шаҳнознинг папарос чекиши айбмиш.

Уй бекаси сўзини тамом қилар-қилмас, гапни қайнота олиб, ўзича куёвга мойил бўлиб, кайфи ошиб қолганлигидан бепуштон, беайил бўлиб жаврашга тушди:

— Биласизми, куёвтўра: Шаҳноз кенжа қизимиз. Азият намалигини билмай, бир сўзи икки бўлмай ўсди. Ёшлиқ қилдими, бебошлак қилдими, ҳар қалай, тақдирларинг қўшилиб турган экан. Уйимга совчи сайин совчи келган кунлари кўп бўлди. Яна қаердан денг: нуқул казо-казо ерлардан. Қизим бечорани бу кўргулақлар қўйсинми? Энди гапнинг индаллосига ўтай: шунча молу дунёни отамга ош бериш учун йиғаётганим йўқ. Буларнинг бари Шаҳнозники, Сизники. Мияси айниб қолган кампирнинг сўзига кирсангиз кафангадо бўласиз. Уларнинг берисидан нариси яқин. Неча кунлик туз-насибаси бор, буни худо билади. Сиз кўриб турган бу саккиз хонали уйни сизларга атаб солганман. Онангиз, майли болам, сен борақол, мен ўз уйимизда ўтира бераман, десалар бунга ҳам кўнмоқ керак. Сиз бор, биз бор, ҳолидан хабар олиб турамиз. Гапнинг ўғил боласи — шу.

Қайнонаси билан қайнотасининг бу гаплари Шернинг иззат-нафсига тегиб, тоқати тоқ, вазоҳати чатоқ бўлиб, чимирилиб қошлари, ер тешиб қарашлари, турмоқликка чоғланиб, юрак-бағри доғланиб, гап келса пирингга аяма дегандай, сўзлади ёниб-ёниб:

— Уйга келганини ит қопмас, деб айтадилар. Мен бу ерга таъналар эшитгани келганим йўқ. Жо-

ни омон кишига уй таями? Могу дунё қаҳатми?
Барн топилади. Оса топилмади. Беминнат ўз уйим,
ўлан тўшагем турганда Сизнинг саккиз хонали уй-
ингизни бошимга урайми! Кўзинг сўқир бўлса бўл-
син, кўкрагинг сўқир бўлмасин, деган мақолнинг
маъносига шу бугун тушуниб турибман. Сизлардан
маломат эшитгани эмас, марҳамат истаб келган-
дим. Адашибман. Қуш уясида кўрганини қилади,
дейдилар. Бир куйган, муҳаббатсиз хотин на ҳам-
хоналикка ярайди, на ҳамхоналикка, деган экан.
Шу шекилли, тантиқ, такаббур қизларингизни на
хотинликка ва на халажликка ярамаслигига энди
кўзим етди.

Шу йўсини Шер қайтаб келмасча бўлиб, бу ман-
зилни тарк этди.

* * *

Тоғлар боши тумандир
Тарқалмоғи гумондир.
Кўчкинга дуч келган зот
Беқанот, бедармондир.

Ёр ранжиши ёр учун,
Ишқи беқарор учун,
Беҳаё, беор учун,
Бешафқат, беомондир.

Шер наздича Шаҳнози
Бемаизил, бепарвози,
Дамсози, сарвинози
Бембо, беомондир.

Куйсиз қўшиқ — қўшиқмас,
Шаҳноз энди маъшуқмас,
Қайлиққа ярашиқмас
Шер унга беомондир.

Ким салтанат бандаси
Бўлса — эл шармандаси,
Кимса бўлмас адоси
Қилмиши бадгумондир.

Ёр ўксиши — ёр учун,
Атвори бадкор учун,
Васли ситамкор учун,
Бир умрлик армондир.

VII

Орсиз билан ер талашсанг айрилсан орингдан,
Ёринг нобон бўлса магар сайраб турган
торингдан.

Шер кўксига чағ солади қайбировлар таънаси
Бирда ўксиб, кўзларига ёш олиб дер онаси:

«Кўз ёшларим кўл бўлди,
Ҳасратларим мўл бўлди.
Абру баҳор деганим
Толенмга дўл бўлди.

Тарнов тўла тор кўча —
Кўнгилга озор кўча.
Кундуз деганим — кеча,
Қай йўриқ, қай йўл бўлди?

Бу бедодликдан кўксен аламга, кўнгли ғамга тў-
лалигини билдирмай, Шер онасига таскин беради:

— Келинигиизнинг ҳурматини, қудаларингиз-
нинг иззатини қилиш побанга етди. Келинигиизнинг си-
поришини қилиш шунчалик бўлади. Шу кунгача
қудаларингиз бизни оёқ учида кўрсатиб келгани
етар. Ҳаромзоданинг қуйруғи бир тутам. Сийна су-
ти бўлмаса, сигир сути, дегандай набирангиз бир ку-

нини кўрар. Сатанг зотига сатқан бола! Эгри қо-
зиққа — эгри тўқмоқ. Менга келганда: йўлим —
тўғри, йўриғим ҳақ. Утинчим: куйиниб, куя бер-
манг, бош омон бўлса дўппи топинлар.

Қошинг қора бўлса бўлсин,
Бахтинг қора бўлмасин.
Аро йўлда қолиб ҳаргиз
Сийнанг яра бўлмасин.
Ўрта йўлда қолган Шаҳноз
Энди кимга ноз этар?
Қай йигитнинг кўнглини овлаб
Қай бир дилни ёз этар?
Қораялоқ куни тушса
Магар сўққа бошига:
Шернинг раҳми келгаймикин
Кўзларининг ёшига?

ХАРСАНГ

Яқингина замонда,
Оқтов деган томонда.
Яшаркан оғанини
Шодон ўтиб ҳар куни.
Шу йўсин давлатлари
Ошиб, курашиб бормиш.
Шаъни — шавкатларига
Олқини ярашиб бормиш.
Бора-бора укаси
Серфарзанд бўла бормиш.
Бу борада оғаси
Орқада қола бормиш.
Жон кўп уйда ташвиш ҳам
Сўзсиз, оша боради.
Карвон бир, ризқи бошқа
Ҳам кураша боради.

Тирноққа зор бўлибди
Ака шўрлик начора.
Бу дунёда ҳеч кимнинг
Бўлмасин бахти қора.
Ич-ичидан эзилар
Ука ўйлаб оғасин.
Дебди:
— Бефарзандликни
Ҳеч бир бошга солмасин.
Меросхўри бўлмаган
Иигит армонли банда.
Фарзанд жондир, фарзандсиз
Жон не қилсин бу танда.
Бирдан таъна, бирлардан
Дашном эшитар оға:
— Серфарзанд кишилардан
Бўлсин, бу жон садаға.
Дунёнинг не қизиғи
Бордир боласиз зотга
Ё Гўрўғли мисоли
Меҳр қўйдингми отга?
Хотин қўйиб, хотин ол;
Аён бўлар айб кимда.
Афанди дегандай: айб
Эшакдамас, тўқимда...
Бу юришда эл ошин
Еб, бермасанг юртга ош,
Ўз билгингдан қолмасанг
Юравергил сўққабош.
Бу таъналар оғанинг
Кўксин ўртаб боради.
Тирикликнинг иши бу.
Кимга ҳам дард ёради.
Рўзгоридин мисоли
Илон чиққандай бўлар,
Тўлғонади тун бўйи

Чаён чаққандай бўлар.
Оҳ урса оғзидан ўт,
Отилиб ўртанади.
Орзусига етолмай
Қоврилади, ёнади.
Қолмади бош урмаган
Сиғинмаган бир ери.
Тўғри чиқмас барининг
Башорати, таъбири.
Табиб сўзи тасканинг
Айтганига зид келар,
Бирлар берар тасалли:
— Кечмас бу бошдин нелар,
Ҳалол юриб, ҳалол тур,
Ушалар орзунг шунда.
Бир тангрига сиғингин
Гапнинг бари ўшанда.
Сиғинар тангрига ҳам
Тунни тонгларга улаб,
Ашраф, анбиёларга
Ёлворар тирноқ тилаб,
Бу ғамларга чидолмай
Сочларига оқ тушди,
Эссиз, юзига ажин
Хиёл эртароқ тушди.
Хотин ҳайрон, хотин лол
Эрининг бу холига.
Не кечар эрта куни
Бу келмас хаёлига.
Кундан куну ойдан ой
Йиллар ўтиб орадан,
Топилгандай ногаҳон
Бир хум тилло қўрадан.
Мустажоб бўлиб шўрлик
Оға ёлворишлари,
Беҳудага кетмасдан

Кўзларининг ёшлари.
Бошқоронғу бўлмишдир
Хиёл шаддод хотини,
Эр алишмас дунёга
Эндиги ҳаётини,
Руҳи, суяги енгил
Учгани йўқ қаноти.
Дебди:
— Уғил бўлса гар
Нима бўлади оти?
Топиб олди бўлмайди —
Топиб олганимиз йўқ.
Сотиб олди бўлмайди —
Сотиб олганимиз йўқ.
Рустам ҳам чакки эмас
Кошкийди Али бўлса,
Кал бўлса ҳам, майлига,
Бахти, иқболи бўлса,
Шундай қилиб ушалди
Эр-хотин армонлари.
Уғилли бўлиб, қутлар
Дўст, душман, ёронлари.
Тошдан қаттиқ бўлсин деб
Исин Тоштемир қўйди.
Базми тўйга улаб
Қўзи сўйди, қўй сўйди.
Оға тугул инининг
Муроди ҳосил бўлди.
Қиш ўрнида баҳор, ёз,
Дегандай фасл бўлди.
Уканинг қувончи ҳам
Сигмасди еру кўкка.
Ўтов тикди, ўтови
Ўхшарди камалакка.

Ипакдай тортмалари,
Увиқлари учқатдай,
Чанғарағи — тулани ой,
Белдовлари барқутдан.
Совға қилди ўтовни
Оға ҳурмати учун.
Ўтов билан қулунли
Бия ҳамда саночин.
Боланинг атрофида,
Барчаси ҳам парвона,
Энди ўзини мутлоқ
Бахтли санарди она.

— Тилаганга не берар?

— Учук ё пучук берар.

Бунга ҳам чиндамаса
Тиллари чучук берар, —

Деганларидай бола

Дуркун ўса бермади.

Бағридан ел ҳам шамол

Тиниқ эса бермади.

Назарланса бир куни,

Бир куни учинади.

Барчаси ҳам боланинг

Ҳолига ачинади.

Бу ҳам етмагандайин

Тили ҳам чиқа бермас.

Қулоғи сал оғирдай.

Гап-сўзни уқа бермас.

Кун сайин инжиқлашиб,

Эт олмасдан боради.

Ўз тенги болаларга

Етолмасдан боради.

Отаси,

— Шунга келган

Бало менга келсин, дер,

Ёмонлигини кўрсам

Кўзларим ўйилсин, дер.
Онаси кеча-кундуз
Оқ ювиб, оқ тарайди.
Боланинг камолини
Бир оллодан сўрайди.
Етти ёшга тўлса ҳам
Ийглаб ейди овқатин.
Бу тенги болакайлар
Кўлигда ташир ўтин.
Кўклам ҳам келиб, қирда
Бошланиб кетди ишлар.
Қўш қўшиб, ер ҳайдамоқ,
Шунга ўхшаш тапвишлар.
Тирикчилик тошдан ҳам
Қаттиқ замонлар экан.
Ер қаттиқ, осмон йироқ,
Деган бир онлар экан.
Оға бирмас, икки кун
Қолибди, қир-далада.
Қўли ишда бўлса ҳам
Ўй-хаёли болада.
Оға гамида ини
Бир ширбоз қўзи сўйиб,
Калла-поча осибди,
Нимтани тузлаб қўйиб,
Кулбаси тўла одам —
Бола-чақа янгаси.
Бир маҳал Тоштемирнинг
Бошланмиш хархашаси.
Уни берса олмайди,
Буни берса олмайди,
Бари бирдай уришиб
Кўнглини ололмайди,
Калла гўшти улашар
Ўй эгаси барчага:
— Тили сенга, қулоғи

Нортойлоққа, Норчага.
Мияси Эшиўлатга,
Таиглайи Гулнорага.
Суймахол сен суқила
Бермаген кўп орага,
Туёғи Тоштемирга,
Югуриб, елиб юрсин,
Оёғи олти бўлиб,
Йўлини билиб юрсин.
Оёғи янга, Сизга
Ҳеч оёқдан қолмангиз.
Қайниси билан!.. деган
Гапга қулоқ солмангиз,
Уй бекасига тўши,
Кўзи менга қолса, бас.
Тақсимот хусусида
Гап бўлмасин, илтимос.
Бироқ янга бўзариб,
Созариб қолди шу дам.
Нималардир дейишга
Чоғланарди дам-бадам.
Зил-замбилдай қўзғалди,
Зўрға туриб ўрнидан.
Эшак қурти тушарди
Бамисоли бурнидан,
Овсин эса парвона,
Нима бўлди Сизга, деб,
Бирон нарса келдими
Хаёл-ўйингизга, деб.
Бироқ тамом тундлашди
Қошлари, қовоқлари.
Уйи томон жўнади
Гезариб ёноқлари.
Тонг отар-отмас қирга
Йўл олди шошиб-пишиб.
Кўнглида қайнисига

Кудурати қалашиб
Дастурхон ёзар-ёзмас
Тўкиб солди бор гапни.
Гап эмас, фисқу фасод —
Керакмас бир алафни:
— Ҳар кимники ўзига,
Ой кўринар кўзига,
Чидай олмасдан келдим
Шу қайнимнинг сўзига.
Чақирди бизларни ҳам
Роса ҳақоратланди.
Беғуноҳ шўрлик болам,
Калла гўшти улашиб.
Борлиқ болаларига,
Тоштемирга келганда,
Тур дегандай нарига,
Сенинг тенгинг шудир, деб
Қўлига туёқ тутди.
Кечагина қай ҳолда
Юрганлигин унутди.
Айтгинг-чи, Тоштемиринг
Тенги туёқ эдими?
Ёлғизимнинг шунчалик
Кўнгли қуроқ эдими?
Бу дегани:
— Бош бўлмай,
Оёқ бўлсин, дегани.
Қўлида китоб эмас,
Таёқ бўлсин, дегани.
Менга ҳам оёқ бериб
Хўрлагандан хўрлади.
Укангиз бизни чўри,
Ўзини бек чоғлади.
Шу бўлдимиз уканинг
Акага оқибати.
Бунчалик қилмас эди

Бўлса қатра уяти.
Уни бошда кўтариб,
Одам қилган сизмасми?
Шуни ўйласа Сиздан
Бир умрга қарзмасми?
Бу гапларни эшитиб,
Титроқ босди оғани,
Гўёки слов — ўтга
Айланди борлиқ тани.
Хўрланиб, хўрлангандай
Сезди шу дам ўзини.
Ранги-рўйи қув ўчиб,
Без қоплади юзини.
Бироқ буни бировга
Айтадиган дард эмас.
Инидан бўлак ҳеч ким
Ҳамнафас, ҳамдард эмас,
Дили оғриган билан
Хотинига бермай сир,
Дебди:
— Утламай бекор
Ўйлаб сўйла бетаъсир.
Билсанг туёқ тутгани —
Югрук бўлсин дегани —
Сенга оёқ бергани —
Сергак бўлсин, дегани,
Гапни чўзмай, жўнаб қол,
Сувга айт бу тушингни.
Беҳудага вайсамай,
Инғиб ол эс-ҳушингни.
Хотин кетиб укаси
Келди оға қошага.
Ўндай бовурдошининг
Тик туриб ёнбошига,
Эркаланиб ёзади
Қайта бошдан дастурхон.

Дер:

— Улуш, насибангиз
Бу яхна гўшт, устихон.
Кунда-кунда егани
Нимта ҳам ола келдим.
Қолган зираворларни
Хуржунга сола келдим.
Ини қанча парвона
Бўлса ҳамки, оғаси
Ҳеч очила бермади —
Вайрон кўнгил қалъаси.
Ука сезиб турибди,
Бу ҳолининг сабабини,
Янгаси очиб кетган,
Демак, фисқ «китоб»ини.

Ёз ўтиб, куз ҳам келди,
Барақа, қути билан,
Эл-улусга ризқу рўз
Ширу шарбати билан,
Оға билан ини ҳам
Ўроққа тушиб кетди.
Дилда кек унутилиб,
Қалби туталиб кетди.
Бири ҳўп қўшар бўлса
Бири ҳозирлар тушлик.
Бири эшдир бирига
Ўртада вақтихушлик.
Поёнига етди иш
Дон бошқа, сомон бошқа,
Текин ош танга юқмас
Ишлаб топган нон бошқа,
Ака хурсанд, ука шод,
Кўтарилган хирмондан.
Оға дер укасига:
— Гап эшит энди мендан,
Ҳисобли дўст айрилмас.

Деган эски нақл бор.
Ҳисоб-китобли жойда
Диёнат бор, ақл бор,
Шу сабабдан иккига
Бўлсак дейман хирмонни.
Лекин бир-биримиздан
Аямасмиз бу жонни.
Бу гапимни кўнглингга
Яна олиб ўтирма.
Нега бундай қилди, деб
Иним, бошинг қотирма.

Оғанинг бу гапига
Ини бўлди ҳайрон, лол.
Кўзларига ёш олиб
Беради шундай савол:
— Эт тирноқдан айрилса
Ўрни жароҳат бўлур.
Орадан гап-сўз ўтмай
Айрилсак уят бўлур.
Майлига, дони сизга,
Менга бўлсин сомони.
Бироқ ноаҳдларнинг
Ярим бўлмасин нони?
Ростин сўйланг не ўйлар,
Келди хаёлингизга.
Сабабини билмаслик
Армондир инингизга.
Оғанинг топган важи
Бу бўлади инига.

Ёмон ўй, ёмон хаёл,
Келмасин ҳеч кўнглингга.
Чиллал боланинг ҳам
Бўлармиш жойи бошқа,
Шерикли ош бор ерда,

Пашша тушади ошга.
Омбор бўлак бўлса-да,
Битта эрур жонимиз.
Мақсадим мудом тотув
Бўлсин хонадонимиз.

Шундай қилиб чоп-хирмон
Бўлинди тенг иккига.
Капсан ҳам ажратилди,
Йўқсил, есириккига.
Йиғиб олинди ҳосил
Хотиржам оғанини.
Меҳнат аҳли қатори
Ўртача кўрган кунни.
Меҳмон келса қўлма-қўл
Бўлади ўрталиқда.
Уйлари туташ фақат
Девор бор оралиқда.
Бироқ баъзан билинар,
Ука сал зиқнароқ-да.

Кузнинг иши кулдан кўп,
Бир ёқли бўлди ишлар.
Қишлик ем, хашак, ўтин
Дегандайин ташвишлар.
Узун оқшомлар ака
Уйлайди укасини:
— Ишқилиб қазноғининг
Берсин баракасини,
Қўли бир оз калтадир,
Бор топганин ёзгача
Етказолмас, барибир.
Бекор қилдим, хирмонни
Иккига бўлиб бошда,
Хотинда бу айб, асли,
Лаънати, бағри тош-да,

Молю дунё топилар
Лекин топилмас жигар.
Кенг феъл, кетмас давлат бер,
Илоҳим парвардигор,
Дея туриб ўрнидан
Қазноқ томон йўл олар.
(Ниятини хотини
Сезиб қолса борми гар...)
Иниси қазноғига
Тушди буғдой ташишга,
Ташимоқдан беллари
Сал қолди майишишга.
Тонгда туриб омбордан
Хабар олган бўлади.
Кандаклар бут, бу сирга
Ҳайрон қолган бўлади.
Кандаклардан бир дона
Буғдой олинмагандай.
Аввалда қандай бўлса,
Ҳозир ҳам худди шундай.

Уканинг ҳам жонида
Шу кунларда ором йўқ.
Унингча бу дунёда
Оғадай муҳтарам йўқ.
Ўзи жўжабирдек жон
Лек ўйлар оғасини.
Бунинг устига ёрти
Яралмиш беласини.
Кўнгли ўксик оғамнинг
Не гуноҳи бор экан.
Тақдирга тадбир йўқдир,
Иқболи бадкор экан.
Орзу-ҳавас кўрмасдан
Ёши кетиб боради.
Ногирон бола билан

Умри ўтиб боради.
Ёлғиз оғамдан бўлак
Бу дунёда кимим бор.
Тоғсиз ерларда таянч
На ҳабиб, ҳамдамим бор,
Шу аллозда тун бўйи
Чирим қоқмай чиқади.
Дили хуфтон, кўнгли ғаш,
Ўксиниб энтикади.
Кун чиқиб, ботгач, тунда
Секин туриб ўрнидан.
Хабар олгандай бўлиб,
Молу ҳол, молхонадан,
Қазноғидан челақлаб
Тушди буғдой ташишга,
(Билганида хотини
Бош кўшарди бу ишга).
Оғасининг омбори
Бир қадар тўлиб-тошди.
Ҳадемай, тонг ҳам отиб
Юлдузлар хиралашди.
Чошгоҳ чоғи қазноқдан
Хабар олган бўлади.
Бир сир кўриб, бу сирга
Ҳайрон қолган бўлади:
Кандакларда буғдойи
Ҳечам камаймагандай.
Ё барака эндим —
Бир кимса тегмагандай.
Туси яхшидан асло
Тунгилма, деган гап бор.
Бир яхшига бир ёмон,
Гул бор ерда алаф бор.
Оға алпон мисоли
Янга қаримоқ эди.
Бу уйга нт ортиқча —

Улгудайин соқ эди.
Сезади шарпа бўлса
Боз устига саҳархез.
Қайнисининг юришин
Кўриб бўлди мисли без.
Секин туртиб уйғотди,
Уйқудаги эрини,
Не гап бўлса кўнглида
Тўкиб солди барини:
— Ана, уканинг иши,
Ана, сизга ҳурмати.
Қазноққа кирармиди
Бўлса номус, уяти,
Оға молига ини
Қилиб турса ўғрилиқ.
Қани, меҳр, оқибат —
Бу қандайин кўргулик.
Донг қотиб қолди оға,
Билмай не дейишини.
Ҳечам кечиролмайди,
Уканинг бу ишини:
Қўлида қўш челаги
Омбордан чиқиб борар —
Тавқи лаънат тамғасин,
Бўйнига таъқиб борар.

Бу таъқиб — бу заволдан,
Ука мутлоқ хабарсиз.
Оға саломга алиқ
Олади эътиборсиз.
Ўкиниб, ўксинади
Инисининг ишидан.
Энди сира қутилмас
Хотиннинг нолишидан.

Оға ой ботган чоғи
Эл оёғи тинганда.

Машириқ томонда Чўлпон
Юлдузи кўринганда,
Инисининг омбори
Томон йўл олди ночор.
Ораликда қатнови
Такрорланди неча бор.
Бўш турган бир кандагин
Тўлдирди фурсат ўтмай.
Сўнг деди:
— Бўлар энди
Нима боради етмай?
Болнинг ҳам ками маъқул,
Кўпи кўнгил айнитар.
Овқат устига овқат —
Жиғилдонни қайнатар.
Алҳол, ўрнига келиб
Мизғиб олди озгина.
Ҳалол ошига пащша
Тушириб эсизгина.
Укасининг бу қинғир
Ишлардан хабари йўқ.
Қайта кўриб чиқади,
Уша хандаққа қараб
Кўзлари толиқади.
Из қувмай хазинага
Шу йўсин йўлиқади.
Оға бундан беҳабар
Машғул ўз иши билан.
Ғаллахомага энди
Қадам қўйиши билан
Фожиага дуч келиб,
Бошдан учадн ҳуши.
Бу кўриб турганлари
Унгими ёки туши!
Бу не сир, бор ғалласи
Айланиб қолмиш тошга.

Ҳеч ҳам таърифлаб бўлмас
Мусибат тушмини бошга.
Бўғинлари бўшашиб
Кетади эс-ҳушидан.
Оҳ уриб, армон қилиб
Қинғир иш — қилмишидан.

* * *

Қизил юзли йигитнинг
Қизаргани — ўлгани,
Бадном — баттар бўлгани —
Тириклай кўмилгани.
Оға одам бўлиб ҳеч
Панд емаган бунчалик.
Ўлмай туриб бўпти танг,
Аҳволи ўлгунчалик.
Унингча, оғасидан
Бўлак бир сарвари йўқ.
Нонушта қилар уйи
Тўлиб бари жам бўлиб,
Ишларидан ҳар қалай
Кўнгли хотиржам бўлиб.
Чақирар нонуштага
Жондай оғасини ҳам.
(Бу дам оға ёқтирмас
Булбул нағмасини ҳам,
Тундаги қилган иши
Эпмиди ўз шаънига.
Доғ тушириб бўлганди
Эътиқод, имонига.)
Нонушта тугаб дуо
Ўқилар дастурхонга.
Тирикчилик керакдир
Кимирлаган ҳар жонга.
Ҳар қайсининг ўз иши

Уз юмуш, ташвиши бор.
Бахт қушининг ҳар бошга
Узгача қўниши бор.
Ини мол-жонни кўздан
Кечиради бирма-бир.
Танага сув, қўйга ем
Берилибди ҳайтовур.
Қазноқ қопқасин очиб,
Ишонмайди кўзига.
Бир кандак олтин бўлиб
Кўринади кўзига.
Номуси, орияти
Бир йигитча бор эди.
Бўлар иш бўлди энди,
Кимга айтар додини.
Укадан бўлак ким ҳам
Эшитар фарёдини!
Нақл бордир: эрни эр,
Ер қилар ҳам хотиндир.
Истаса қул, истаса
Шер қилар ҳам хотиндир.
Бироқ унинг хотини
Тупроқ билан тенг қилмиш,
Оёқ остида ётган
Ташландиқ харсанг қилмиш.

МУНДАРИЖА

СИЗНИ СУЙИБ, СУЯНДИМ СИЗГА

Ҳикмат	3
Созим	4
Она ер	5
Уйин	7
Ортиқ	10
Биз — жаҳон болалари	12
Бу баҳорнинг бошланишидир	13
Она	15
Армон	16
Йўқлов	17
Шайдолик	20
Табиат	21
Гул бир ён, чаман бир ён	23
Билмадим	25
Тиринг-тиринг	26
Йўқдин бори яхши	27
Болиш	28
Ер-ёр	30
Тополмасмен	31
Тўртликлар	31

БУЛОҚБОШИ

Ҳоя	33
Евқочди	36
Мангулин	41
Сарвиноз	48
Қораялоқ	63
Харсанг	80

На узбекском языке

ТУРА СУЛАЙМАН (СУЛАЙМАНОВ)

ЦВЕТНИК

СТИХИ И ПОЭМЫ

Тақризчилар *О. Абдуллаев, А. Жабборов*

Редакторлар: Р. Парфиев, М. Хайдаров

Рассом В. Немировский

Расмлар редактори А. Мамажонов

Техн. редактор Э. Саидов

~~Қўрашувчи М. Насриддинов~~

ИБ № 3889

Босмахонага берилди 08.01.88. Босинга руҳсат этилди 19.04.88.
Р. 16710. Формати 70x90 1:32. Босмахона қоғози № 2. Ада-
бий гарнитура. Юқори босма. Шартли босма л. 3,66. Шарт-
ли кр.-отгиск 3,79. Нашр. л. 4,25. Тиражи 10000. Заказ № 68.
Баҳоси 45 т. Шартнома 61—87.
Ғафур Ғулум номиядаги Адабиёт ва санъат нашриёти. 700129
Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Ўзбекистон ССР Нашриёт, полиграфия ва китоб савдоси иш-
лари Давлат комитетининг Бекобод шаҳар босмахонаси.
702909, Бекобод, Аббосов кўчаси.

Сулаймон, Тўра.

Гулшан: Шеърлар, дostonлар. — Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1988. — 100б.

Чиқиш маълумотларидан авт.: Тўра Сулаймон (Сулаймонов).

Тўра Сулаймон шеърларининг илдизлари халқ оғзаки ижоди ва классик шеърятдан озиқланган. Унинг ижодида она юрт ва она халқ мавзуи алоҳида ўрин тутди. Воқеабандлик — Тўра Сулаймоннинг кўп шеърларига хос хусусият.

Шунингдек, китобга шоирнинг «Ёвқочди», «Қораялоқ», «Сарвиноз» каби кичик дostonлари ва «Харсанг» деб аталган эртак-дostonи киритилди.

Сулайман, Тура. Цветник: Стихи и поэмы.